Akıllı olduğunu düşünüyor musun?

(Hukuk, Cambridge)

Bu gerçekten eziyetli bir sorudur! Alçakgönüllü bir tavırla "hayır" cevabını verirseniz, mülakatı yapan kişi sözünüzü doğru sayabilir ve sizi (rivayete göre) sadece akıllı insanların alındığı Oxbridge'de bir yer edinme şansından haliyle yoksun kılabilir. "Evet" cevabı verirseniz, gerçekten bayağı ahmak olduğunuz izlenimini verme riskine girersiniz. Öncelikle, mülakatı yapan kişi, konumundan (masanın öbür yanında durmasından) dolayı ister istemez sizden daha akıllıdır – ve onun seviyesinde olduğunuzu ima etmekle başınıza bela açmış olursunuz! İkincisi, akıllılığından fazlasıyla emin olan kişinin aklı başında biri olma ve en iyi öğrencilerden beklendiği üzere öğrenmeye yeterince açık sayılma olasılığı düşüktür. Dahası, işi sağlama bağlamak için kaçamak bir cevap vermeye kalkarsanız, bir Oxbridge yıldızı olamayacak kadar kararsız ve açıkgözlülükten yoksun biri olarak görülürsünüz...

Antik Yunan döneminden beri akıllı olmaya yakıştırılan epeyce olumsuzluk vardır. Aristoteles'e göre, akıllılık bir şeye ulaşma yolunu kestirebilme becerisinden ibaretti; buna erdemin mihenk taşı eşlik etmezdi. Kişi akıllı olduğu kadar erdemli de olmadıkça bilgeliğe varamazdı. Platon'un aynı ölçüdeki sert görüşü şöyleydi: "Hiçbir şey bilmemek feci ya da aşırı bir kötülük olmadığı gibi, en büyük kötülük de değildir; ama çok akıllı olmak ve çok şey öğrenmek, buna kötü bir eğitim eşlik etmişse, çok daha büyük bir talihsizliktir." O zamandan beri, akıllılık bir yandan sinsi kurnazlıkla,

diğer yandan palavracılıkla ilişkilendirilen oldukça kuşkulu bir vasıf izlenimini verir. Milton, Şeytan tipine "akıllı" sıfatını takmıştı. Mary Shelley'nin Frankenstein'ı da öyleydi. Şeytan akıllı olabilir, ama sadece melekler bilgedir.

Yani, kişinin akıllı olduğunu açıkça söylemesi sinsi ya da palavracı olduğunu bildirmesiyle aynı anlama gelebilir – hatta bir ahmaklık belirtisi bile sayılabilir, çünkü bilge olan biri akıllı olduğuna inanmaz ve gerçekten akıllı olan biri de akıllı olduğunu öyle uluorta belirtmez. Rochefoucauld'nun dediği gibi, "kişinin akıllı olduğunu gizlemesi çok akıllı olduğunun belirtisidir." F. W. Ruckstull, "Harika Sanat Eserleri ve Onları Harika Kılan Şey" gibi son derece tumturaklı bir ad taşıyan 1925 tarihli bir broşürde, akıllılık gösterilerine karşı genel tutumu şöyle özetlemekteydi: "Manet büyük bir ressam olabilirdi, ama ahlaki miyopluk onu akıllı ama sıradan ustabaşılar safında kalmaya mahkum etti." Manet'ye reva görülene bakın işte... Parlak yazar Oscar Wilde bile, "Ben o kadar akıllıyım ki, bazen söylediğim şeylerin tek kelimesini bile anlamıyorum" diyerek, akıllılığını çok mütevazı bir nükteyle açıklamak zorunda kalmıştı. Galiba sorunun mükemmel cevabı da bu olsa gerek.

Eğer soru, "Zeki olduğunu düşünüyor musun?" olsaydı, elbette farklı bir şekilde cevap verebilirdim. Akıllılığa oranla zekânın çok daha az olumsuz çağrışımları vardır. Akıllılık rekabetçidir. Zekâ bir nesnellik izlenimi taşır. Ama doğrusu, bu konuda da sorunlar eksik değildir; çünkü zekâyı tanımlamanın ya da ölç-

menin genel kabul gören bir yolu yoktur. Zekâ testleri artık zekânın gerçek ölçüsü olarak "Trivial Pursuit" kart oyunundan ancak biraz daha güvenilir bulunuyor, çünkü bu testlere yönelik alıştırma yapıldığında iyi puanlar alınabildiği ortaya çıkmıştır – üstelik testlerin kapsamı da kültürel anlayışa bağımlıdır. Sonuç olarak, "Zeki olduğunu düşünüyor musun?" sorusuna, "Evet, IQ düzeyim 155" cevabını verirseniz, mülakat hocasının size bir Oxbridge yüksekokuluna girmek yerine Üstün Zekâlılar Derneği'ne katılmayı önermesi yüksek bir olasılıktır.

Elbette bütün bunlara rağmen, "Evet, benden beklediğiniz kadar akıllıyım" dedikten sonra, Cyrano de Bergerac'ın burnunu yüceltişindeki espriyle bunu sergilemeye koyulan bir adayın katışıksız cakası karşında, mülakatı yapan kişinin ağzı bir karış açık kalabilir. Dışarıdan biraz kuşku ve gıptayla bakılmak zaten Oxbridge akıl küplerinin alınyazısıdır. Tam da bu alametifarikadan zevk almaya hazır birine ne diye kucak açmasınlar ki? Wordsworth'ün yeğeni Elizabeth'in 1890 tarihli şu küçük şiirine göre, ok yaydan çıkmış durumdadır:

Bütün iyi insanlar akıllı olsaydı,
Bütün akıllı insanlar iyi olsaydı,
Dünya olabileceğini sandığımızdan
Çok daha hoş yaşanır bir yer olurdu.
Ama her nedense ikisinin uyuştuğu
Ya seyrek görülür ya da hiç görülmez.
İyiler çok haşindir akıllılara karşı,
Akıllılar çok kabadır iyilere karşı.

Her şeye gücü yeten bir tanrı varsa, kaldıramayacağı bir taşı yaratabilir mi?

(Klasik Edebiyat, Oxford)

Tanrı'ya ilişkin varsayımlara kuşku düşürmek üzere teologların ve filozofların ortaya attığı kadim bir sorudur bu. Taş paradoksu olarak bilinir. Tanrı'nın mantıksal bakımdan her şeye gücü yeten bir varlık olamayacağını -ve bu yüzden muhtemelen var olmadığını- ima etmeye yöneliktir. Savın esası, Tanrı'nın kaldıramayacağı bir taşı ya yaratabileceği ya da yaratamayacağı üzerine kuruludur. Böyle bir taşı yarattıktan sonra yerinden oynatamazsa, her şeye gücü yeten bir varlık değildir. Böyle bir taşı yaratamaması da her şeye gücünün yetmediği anlamına gelir; çünkü yapamayacağı bir şey var demektir. İşin hayret verici yanı, teologların ve filozofların yüzlerce yıldan beri bu soruyu tartışarak, her şeye gücü yeten bir varlığın bile yerinden oynatamayacağı bir taşın nasıl bir şey olabileceğini, yani ağırlığı, kımıldamasını önleyen güç gibi hususları bulmaya çalışmış olmalarıdır.

Oysa işin doğrusu sorunun gerçek anlamda bir paradoks olmamasıdır; çünkü basbayağı birarada varolamayacak terimlerin kullanıldığı bir soru söz konusudur burada. Her şeye gücü yeten bir varlıkça yerinden oynatılamayacak bir taş düpedüz olamaz. Böyle bir şey kare biçimli bir daireye, evli bir bekara, güneşli bir geceye ya da nemli bir çöle denktir. Soru anlamsızdır. Her şeye gücü yeten bir tanrı kaldıramayacağı bir taşı yaratamaz; ama bu her şeye gücü yeten bir varlık ol-

madığı anlamına gelmez. Ortada sadece yanlış mantık vardır.

Elbette birçok teolog Tanrı'nın zaten mantığın ötesinde olduğunu söyleyecektir. Bu yüzden, "Tanrı kaldıramayacağı bir taşı yaratabilir mi?" sorusuna verilecek cevap, "Evet, yaratabilir ve kaldırabilir" olmalıdır. Sahip olduğu güçlerin insan anlayışını aşacak kadar mucizevi olduğu söylenir. Hiçlikten evreni yaratması böyledir. Eğer isterse, 2 + 2 toplamını 5 yapar. İşte cevap.

Gelgelelim, bazı bakımlardan bu bizi kafa kurcalamakla birlikte cevap verilemeyen ve sahici paradokslar gibi görünen temel sorulara götürür. Sözgelimi, zamanın başlangıcından önce ne vardı? Eğer evren var olan her şeyse, evrenin ötesinde ne var? Kozmologlar şimdi evrenin sonlu olduğuna inandıklarını söylüyorlar. Peki, ama tanımı gereği her şeyi kapsayan bir evren nasıl sonlu olabilir? Sınırsız bir şey nasıl sınırlı olabilir? Sonsuzluk nasıl bir yerde başlayıp bir yerde bitebilir? Garip bir cilveyle bazı kozmologları Tanrı'ya inanmaya yönelten şey işte buna benzer sorulardır; çünkü insan aklının sahiden kavrayamayacağı şeyler var gibi görünmektedir.

Bir insan böbreğini satmalı mı?

(Tıp, Cambridge)

Organ nakillerinin yaygınlaştığı 1960'lardan beri, uygun verici organlar bulma sorunu var. ABD ve Avrupa'da böbrek bekleme listesinde tahminen 170.000 kişi yer alıyor ve her yıl kuyruğa 5000 kişi daha katılıyor.

I Tanrı ve Yeni Fizik

İngiliz fizikçi Paul Davies *God and the New Physics*[1,2] adlı kitabının önsözünde bu kitabın ana temasının şu "dört büyük soru" olduğunu belirtiyor:

> Tabiat kanunları neden böyledir?
> Kainat neden bu ihtiva ettiği şeylerden meydana gelmiştir?
> Bu cisimler nasıl ortaya çıkmıştır?
> Kainat bu organizasyonuna nasıl ulaştı?

Yazar daha sonra şunu diyor:

> Belki size acayip gelecektir ama kanaatime göre bilim Tanrı'ya doğru yönelimde dinin verdiğinden daha emin bir yol önermektedir.

Önce ilk soruyu ele alalım:

> Tabiat kanunları neden böyledir?

Bu soruya bir cevap aramaya kalkmadan önce bunu anlamaya, daha doğrusu buna bir anlam vermeye çalışmamız gerekiyor. Bu soruda kartezyen kavram sistemine uygun bir "kanun" kavramı geçmekte.

"Kanun" teriminin bu şekilde kullanımı ise bir gramer karışıklığına yol açmakta. Şöyle ki: Eğer buradaki "kanun" teriminin meca-

1 Davies, Paul, *God and the New Physics*, Pelican Books, 1983, s. viii-ix.

2 Davies'in bu kitabını çeşitli açılardan ele almak mümkün. Özellikle 6., 8. ve 11. bölümlerini modern fiziğin, yani relativite fiziği ve kuantum mekaniğinin gündelik lisanla ilişkileri açısından incelemek çok ilgi çekici olabilir. Fakat biz burada yazarın bu kitabın önsözünde ortaya koyduğu soruların bugün nasıl değişik biçimlerde anlaşılmakta olduğunu ve bunun ne gibi gramatik karışıklıklara yol açmakta olduğunu inceliyoruz.

zi olarak kullanıldığını kabul edecek olursak bunun "teorik model" anlamında kullanıldığını kabul etmemiz gerekiyor. O zaman da "tabiat kanunu" bileşik terimini normal kullanım biçimine çevirdiğimizde, "tabiat modelleri" şekline dönüşüyor. Bunun anlamsız bir bileşik ifade olduğu açık. Bu çeviri ile biz, "tabiat kanunu" ifadesinin bu ve benzeri soru ve ifadelerde nasıl şapşalca bir şekilde kullanıldığını görebiliyoruz.

Öte yandan, eğer bu soruyu normal biçimde bir soru ifadesi olarak kabul edecek olursak o zaman da şunu sorabilmeliyiz: "Bu kanunları kim koymuş?" Eğer, "Kimse koymamış, bunlar orada vardırlar" denecek olursa, biz deriz ki: O zaman "kanun" terimini bir "kanun yapıcısı"nı içine alan bir kullanım çerçevesi dışında kullanmanın mânâsı ne? Diğer yandan, eğer birisi de, "Bu kanunları Allah koymuştur" diyecek olursa o zaman da, aynı kavramsal prensibe göre "kanun" adı verilen Newton mekaniği ile relativistik mekanikten hangisine "Allah kanunu" dememiz gerektiği sorusu ile karşılaşırız. Fakat bu teorileri "tabiat kanunları" yerine bilim adamları tarafından bir dizi olayların açıklamasında ve temsilinde kullanılmak üzere kurulmuş modeller olarak anlayacak olursak yukarıdaki gramer karışıklığına düşmeyiz.

Şimdi Davies'in bu sorusunun tam olarak çevrilmiş şekli şöyle olabilir: "Neden teorik modellerimiz böyledir?" Bu soruyu şöyle cevaplandırabiliriz: Çünkü şu anda biz bu modelleri, olayları açıklamada en uygun modeller olarak kabul ediyoruz da ondan. Görüldüğü gibi burada, sorunun orijinal şeklindeki, (yani Davies'in sorduğu şekildeki) kavramsal ikilik ortadan kalkıyor. Halbuki, orijinal şeklinde, biz bu soruyu soranın bununla gerçeklik hakkında bir soru mu sormakta olduğu, yoksa bu gerçekliğin modellerle temsili, yani teorik açıklamalar hakkında bir soru mu sormakta olduğunu bilemezdik. Çünkü bu ayırımı yapamazdık.

İkinci soru:

> Kainat neden bu ihtiva ettiği şeylerden meydana gelmiştir?

Bu soru birbirinden farklı iki gramer kategorisi içinde cevaplandırılabilir. Bunlardan birincisi temel ve dini ifade kategorisi, ikincisi ise teorik gramer. Eğer bu soruya dini bir cevap arıyorsanız o zaman mevcut dinlerin, yani Hristiyanlık, Yahudilik, Budizm, Hinduizm,

materyalizm, pozitivizm, İslâm vs. dinlerinin temel kitaplarına başvurmanız gerekir. Eğer teorik bir cevap arıyorsanız, o zaman buna verilecek cevabın olaylarla karşılaştırılabilir ve sınanabilir olması gerekir. Eğer verilen cevap teorik ise, o zaman buna "Teoriye göre ..." veya "Hipoteze göre ..." ön-eki ilave etmek anlamlı olmalıdır.

"Hayat nedir?", "Akıl nedir?" gibi sorulara "hayat" ve "akıl" terimlerinin tariflerine bağlı olarak dini veya teorik (mesela biyolojik, psikolojik) gramerlerde farklı cevaplar verilebilir. Gerçekten de bu sorulara hem dini hem teorik cevaplar verilebilir. Fakat verilen bu iki farklı cevap grubu lisanda değişik işlevlere sahiptir. Lisanda gramer karışıklığı genellikle bir gramerden sayılan bir soruya hangi gramerden cevap verildiğinin bilinmemesi yüzünden olur. (Mesela teorik bir soruya dini bir cevap verildiği zaman.)

Şimdi, "Kainat neden bu ihtiva ettiği şeylerden meydana gelmiştir (ibarettir)?" sorusu acaba dini bir soru olarak mı, yoksa teorik bir soru olarak mı ele alınmaktadır? Eğer bunu teorik bir soru olarak ele alıyorsak, o zaman şunu sorabilmeliyiz: Bu soruyu soran, kainatın elementer parçacıklardan veya dalgalardan mı, yoksa yıldızlardan, gezegenlerden, kozmik bulutlardan ve boşluktan mı meydana geldiğini demek istemektedir?

Sorulara bu şekilde bir anlam vermeye kalktığımızda bunların etrafındaki büyü havasının kalktığını görüyoruz. Bu durumda karşımızdaki soru ya anlamsız bir soru şekline dönüşüyor ya da iki anlamlı bir soru şekline. İşte insanları cevap bulmada şaşırtan da çok anlamlı bir sorunun nasıl ele alınabileceğinin bilinmemesi.

Üçüncü soru:

> Bu cisimler nasıl ortaya çıkmıştır?

Bu soruya da gene hem temel hem de teorik bir cevap verilebilir. Verilmesi mümkün dini cevaplardan bazıları:

> Bunları Yaratıcı yaratmıştır. (Hristiyanların veya müslümanların verebileceği cevap)
>
> Bunlar burada her zaman vardılar, çünkü madde ve enerjinin başlangıcı yoktur. (Marksistlerin verebileceği bir cevap)

Teorik cevaplar da mevcut kozmolojik teoriler içerisinde verilebilir. Eğer bu kozmolojik teorilerin uygun açıklamalar getirmediği düşünülüyorsa ve mutlaka teorik bir açıklama ortaya konmak iste-

niyorsa o zaman yeni bir modeller sistemi (teori) geliştirilmesi ve açıklamaların bu teori içinde verilmesi gerekir.

Dördüncü soru:

Kainat bu organizasyona nasıl ulaştı?

Bu soruda ilk dikkat etmemiz gereken husus "kainat" teriminin özne biçiminde kullanılmış olması. Şimdi bu soruyu *İfadelerin Gramatik Ayırımı* adlı kitabımızda sorularla ilgili olarak verdiğimiz kurallara uygun olarak bileşenlerine ayıracak olursak şunu elde ederiz;

1. Kainat bir organizasyona (düzene) sahiptir.
2. Kainat bu organizasyona ulaşmıştır.
3. Bu organizasyona lisanda açıklanabilir bir şekilde ulaşmıştır ve bunun açıklaması şudur: (cevap).

Eğer kainatın bu organizasyona kendi kendine ulaştığını kabul etmiyorsak o zaman bu soruyu mecazi veya benzeşimli bir soru olarak kabul etmemiz gerekiyor. Bu durumda, önce soruyu normal ifade biçimine çevirmemiz gerekiyor, mesela şöyle: Kainat şimdi içinde bulunduğu organizasyona nasıl geldi veya getirildi? Görüldüğü gibi bu sorunun normal ifade biçimine çevrilmesinde birtakım güçlüklerle karşılaşıyoruz. Normal ifade biçiminde bu soruyu hem temel (dini) hem de teorik bir soru olarak ele almak mümkün.

Şimdi de Davies'in, "Bilim Tanrıya doğru dinin verdiğinden daha emin bir yol önermektedir" sözüne dönelim. Eğer bunu bir benzeşimli ifade olarak anlamıyor olsak şunu sorardık: "Bilim *kim*dir ve nasıl *önerir*?" Aynı mülahazalar cümlenin ikinci yarısı ("... dinin verdiğinden ..." sözü) için de söz konusudur. Burada, *din* terimi konumunda günümüzde özellikle materyalistlerle pozitivistlerin kullandığı kavramsal tuzağa düşmemek için şu sorunun sorulması yeterli: Hangi din, Yahudilik mi, Budizm mi, Hinduizm mi, Hristiyanlık mı, materyalizm mi, pozitivizm mi, ..., İslâm mı?

Öte yandan, eğer yazarın bu sözü bir benzeşimli ifade olarak görülecek olursa bu normal ifade biçimine şöylece çevrilebilir: "Bilim adamları bize Tanrı'ya doğru, dini kitaplarda bulacağımızdan daha emin bir yol önerebilir." O zaman da şunu sorabiliriz: Hangi bilim adamı? Newton mu? Einstein mı, Abdus Salam mı?

Eğer bu ifadeden bilim adamlarını tamamen soyutlayacak olursak cümleyi normal ifade biçimine şöyle de çevirmek mümkün: "Bilimsel teorilerimizde (model sistemlerimizde) biz Tanrı'ya, temel ve dini kitaplarda bulacağımızdan daha emin bir yol bulabiliriz." O zaman da şunları sorabilirsiniz: İçinde "Tanrı" teriminin kullanılmadığı ve sadece birer karşılaştırma model sistemleri olan hangi teoride Tanrı'ya doğru daha emin bir yol bulunabilir?

Dini bir sorunun teorik cevabı olmaz. Eğer olduğu zannediliyorsa bu bir gramer hastalığının belirtisidir. Bunu açıklığa kavuşturmak için *Moby Dick* filmiyle ilgili olarak şu sorunun sorulmuş olduğunu düşünün:

> Kaptan Ahab altın parayı neden gemisinin direğine çiviledi?
>
> Cevap 1: Parayı geminin direğine çivileyen Kaptan Ahab falan değil, filmin aktörü Gregory Peck'di ve bunu filmin direktörü öyle yap dediği için yaptı.

Şimdi siz bu cevap üzerine ne dersiniz? Burada masalsı bir soruya başka bir gramerde, tecrübi veya tarihsel ifade gramerinde bir cevap verilmekte. Halbuki sorunun doğru cevabı söyle olmalıydı:

> Cevap 2: Kaptan Ahab, balinayı ilk görenin bu altına sahip olacağını söyledi ve bunu, tayfalarını Beyaz Balina'nın peşinden sürükleyebilmek için yaptı.

Şimdi biz, yukarıda verilen kategori dışı ilk cevabın ikinci cevap yerine geçebileceğini söyleyebilir miyiz veya "Sadece birinci cevap anlamlıdır, ikinci cevap anlamsızdır" diyebilir miyiz? Veya "Zamanla birinci cevap ikincinin yerine geçecektir" diyebilir miyiz? İşte materyalistlerle pozitivistlerin teorik terimleri dini gramer içinde kullanarak söyledikleri bazı sözleri teorik sanarak zamanla dini ifadelerin yerlerini teorik ifadelerin (hipotezler) alacağını söylemeleri yukarıdakine benzer ve fakat ondan çok daha zararlı ve bulaşıcı bir gramer hastalığının göstergesidir.

Richard Dawkins'in *The Selfish Gene* İsimli Kitabı Üzerine Notlar

Oxford Üniversitesi zooloji profesörlerinden Richard Dawkins *The Selfish Gene*[1] isimli kitabının önsözüne şu sözlerle başlıyor:

> Bu kitap neredeyse sanki bir hayal-bilim kitabıymış gibi okunmalı. Kitap, hayal gücüne hitap edecek şekilde yazıldı. Fakat bu bir hayal-bilim kitabı değil bir bilim kitabı.[2]

Ben derim ki: Bilimsel ifadeler ancak teorik, hipotetik veya ampirik ifade grameri içinde verilebilir. Hayal-bilim ifadeleri ise, masalsı (hayali) terimleri bilimsel bir gramer içinde kullanarak meydana getirilir. Yukarıda yazarın söylediği sözden hayal-bilim ve bilimsel ifadelerin nasıl birbirinden ayrılabileceğinden haberi olmadığını gösteriyor.

Dawkins diyor ki:

> Bizler hayat kavgası veren makineleriz. Yani, genler diye bilinen bencil molekülleri korumak için kör bir şekilde programlanmış robot araçlarız. Bu gerçek benim hâlâ hayret ettiğim bir gerçektir.[3]

Ben derim ki: Yazar burada insanlar tarafından icat edilmiş robotlarla insanlar arasında bir benzeşim kuruyor. Robotları canlılarla ilgili bazı biyolojik (nörolojik) olayları incelemede model yerine kullanmak verimli olabilir. Fakat heyecana kapılıp bu benzeşimin çerçevesi dışına çekirge gibi atlayarak bütün farklılıkları unutmamak gerek. "İnsan = Hayat kavgası veren makine" gibi bir for-

1 Dawkins, R. *The Selfish Gene*, Londra: Granada Publishing Ltd., 1978.

2 *A.g.e.*, x.

3 *A.g.e.*, x.

mül kapsam bakımından ancak "İnsan = Ekonomik birim" formülü ile mukayese edilebilir. Yazarın, "...bencil genleri korumak için kör bir şekilde programlanmış ..." sözüne gelince, burada geçen "programlanma" kelimesi lisanda bir "programcı" kavramını dışarıda bırakan bir çerçevede kullanılmakta. En etkileşimli SZ sistemlerinde bile, bunu programlayan gerek insan olsun, gerekse başka bir SZ programı, hiç programlayıcısı olmayan bir program kavramı yok. En küçük bir zeka belirten her bir SZ programının mutlaka önceden yazılmış bir derleyicisi ve temel fonksiyonlar sistemi olması gerekiyor. Böylece, yazarın "kör bir şekilde programlanmış" teriminin bilgisayar bilimlerinde ve özellikle SZ disiplini içinde bir anlamı olmadığını söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle, yazarın bu ifadeye kendine göre bir anlam vermek istediğini belirtmeliyiz.

Dawkins diyor:

> Eğer bir gün uzaydan üstün yaratıklar dünyaya uğrayacak olsa, medeniyetimizin seviyesini anlamak için, "Hâlâ evrimi keşfetmemişler mi?" diye sorarlardı.[4]

Ben derim ki: Şüphesiz bu cümleyi normal ifade biçiminde alamayız. Aksi takdirde şöyle sorabilmemiz gerekirdi: Uzayın üstün yaratıkları hakkında neler biliyorsunuz? Ayrıca bunların ne soracaklarını nasıl biliyorsunuz?

Cümleyi benzeşimli ifade olarak alacak olursak bütünüyle şuna çevirebiliriz: Evrime inanmak üstün medeniyetin işaretidir (?).

Şimdi artık bu inancın üstün bir medeniyetin işareti mi, yoksa bilim, inanç, doğru, kanıtlama vs. terimler hakkında günümüz dünyasının düşünce alanında içinde bulunduğu gramer şaşkınlığının bir işareti mi olduğunu görmeye çalışalım. Evrimin "keşfi", bazı biyolojik olayları temsil etmede ve açıklamada kullanılmak üzere bir model sistemi icat etme ve geliştirmekten başka bir şey değil.

R. Dawkins diyor:

> Canlı organizmalar yeryüzünde, üç milyar seneden fazla bir zamandır, ne için var olduklarını bilmeden gerçek, bunlardan birisine aşikar oluncaya kadar yaşayageldiler. Bu birisi Charles Darwin idi.[5]

4 *A.g.e.*, s. 1.
5 *A.g.e.*, s. 1.

Ben derim ki: Bu ifade, içinde tarihsel ve dini ifade gramerlerinin birbirine karıştırıldığı bir ifade örneği. Burada yazarın "gerçek" dediği şeyin bir bilimsel hipotezden (doğal ayıklama hipotezi) başka bir şey olmaması gerekiyor; yani biyolojik olaylar ve jeolojik kalıntılarla karşılaştırmada kullanılan bir model. Eğer bir hipoteze (bir modele) "gerçek" diyecek olursak, o zaman Newton mekaniğine de "bir gerçekler sistemi" dememiz gerekir!

"Canlı organizmalar yeryüzünde neden var oldular?" sorusu temel ve dini bir sorudur. Ne doğal ayıklama ne de başka herhangi bir teori veya hipotez bu soruya bir cevap olamaz. Bunu daha iyice anlayabilmek için şu soruyla karşılaştırın: "Neden madde ve enerji var olmuştur?" ve sonra da buna teorik bir cevap bulmaya çalışın.

Büsbütün cevapsız durumlara düşmemek için R. Dawkins gibi pozitivistlerin ve materyalistlerin verdikleri cevaplar temel ve dini ifade grameri içinde olmaktadır; yani, verdikleri bu cevaplar olaylarla karşılaştırılmamakta ve lisanda birer karşılaştırma modeli olarak kullanılmamakta ve kendileri açıklanamamaktadır. Çünkü bunlar diğer açıklamaların temeli olarak işlev görmektedir. Bunu teorik veya hipotetik terimleri kullanarak yaptıkları için söylediklerini çoğu zaman kendileri de teorik sanmaktadırlar. Bazen pozitivistlerin ve materyalistlerin "hayat", "varlık" vs. hakkında söyledikleri şeyleri Escher'in bazı resimlerindeki devir-daim akışlara benzetmek mümkün. Bunların bu konuda söylediklerini şöyle özetlemek de mümkün: "Her şey kendi kendine oluşmuştur ve geride kalanlar doğal ayıklamanın neticesidir."

Şu soru ve cevabı düşünün:

> Türlerde neden değişikler oldu?
>
> Bu değişikler kendi kendine ve şans eseri oldu.

Burada verilen cevap dini bir cevaptır ve bu, soruyu da dini bir soru haline getirmektedir. (Fakat ben bu sorunun gerçekten teorik bir soru olarak ele alındığı ve işlem gördüğü teorik bir lisan düşünebilirim. Ancak bu, bugün pozitivistlerin ve materyalistlerin kullandığı lisandan çok farklı bir lisan olurdu.)

R. Dawkins diyor:

> Darwin bize, meraklı çocuğun "İnsanlar neden vardırlar?" sorusuna anlamlı bir cevap verebilme imkânı getirmiştir. Artık biz

> "Hayatın mânâsı var mıdır?", "Biz ne için varız?", "İnsan nedir?" gibi derin meselelerle karşılaştığımızda hurafelere başvurmuyoruz. Meşhur zoolog G. G. Simpson bu sonuncu soruyu kendisi soruyor ve şöyle diyor: "Demek istediğim şu ki, bu soruya 1859 senesinden önce verilmeye çalışılan cevapların hiçbir hükmü yoktur ve bu cevapları tümüyle hiç kale almasak daha iyi ederiz."[6]

Ben derim ki: Bu kötü ifadelendirilmiş üç sorudan birincisi için şunu diyebilirim: Hayatınızın mânâsı yaşama biçiminizdir; yani hayatınızın anlamı, hayat tarzınız, dininizdir.

İkinci soruya da şunu diyebiliriz: Neler yapıyorsanız, onun için varsınızdır. (Bu, gramatik bir cevap.)

Üçüncü soru teorik bir dil için biçimsel bir soru (tanımlama sorusu) olarak ele alınabilir. (Yani mesela diğer canlılar içinde insanın konumu vs.) Bu soru aynı zamanda temel ve dini bir soru olarak da alınabilir.

Yazarın "hurafe" terimini kullanış tarzına gelince, bir hayat tarzındaki herhangi bir temel ifade diğer bir hayat tarzında hurafe telakki edilebilir. Örnek olarak, bir pozitivistin temel ifadeleri pozitivist olmayan biri için hurafe sayılabilir. (Materyalistler hariç, çünkü onlar kavramsal bakımdan pozitivistlere çok şeyler borçludur.)

Böylece, bir Müslüman için de, "Her şey kendi kendine olmuş ve olmaktadır" sözü tam bir hurafe sayılabilir. (Eğer tamamen anlamsız sayılmıyorsa tabii.)

"Hurafe" kelimesinin bir ifadede anlamlı olabilmesi, ancak onun bir hayat tarzına bağlı olarak söylenmiş olmasıyla mümkündür.

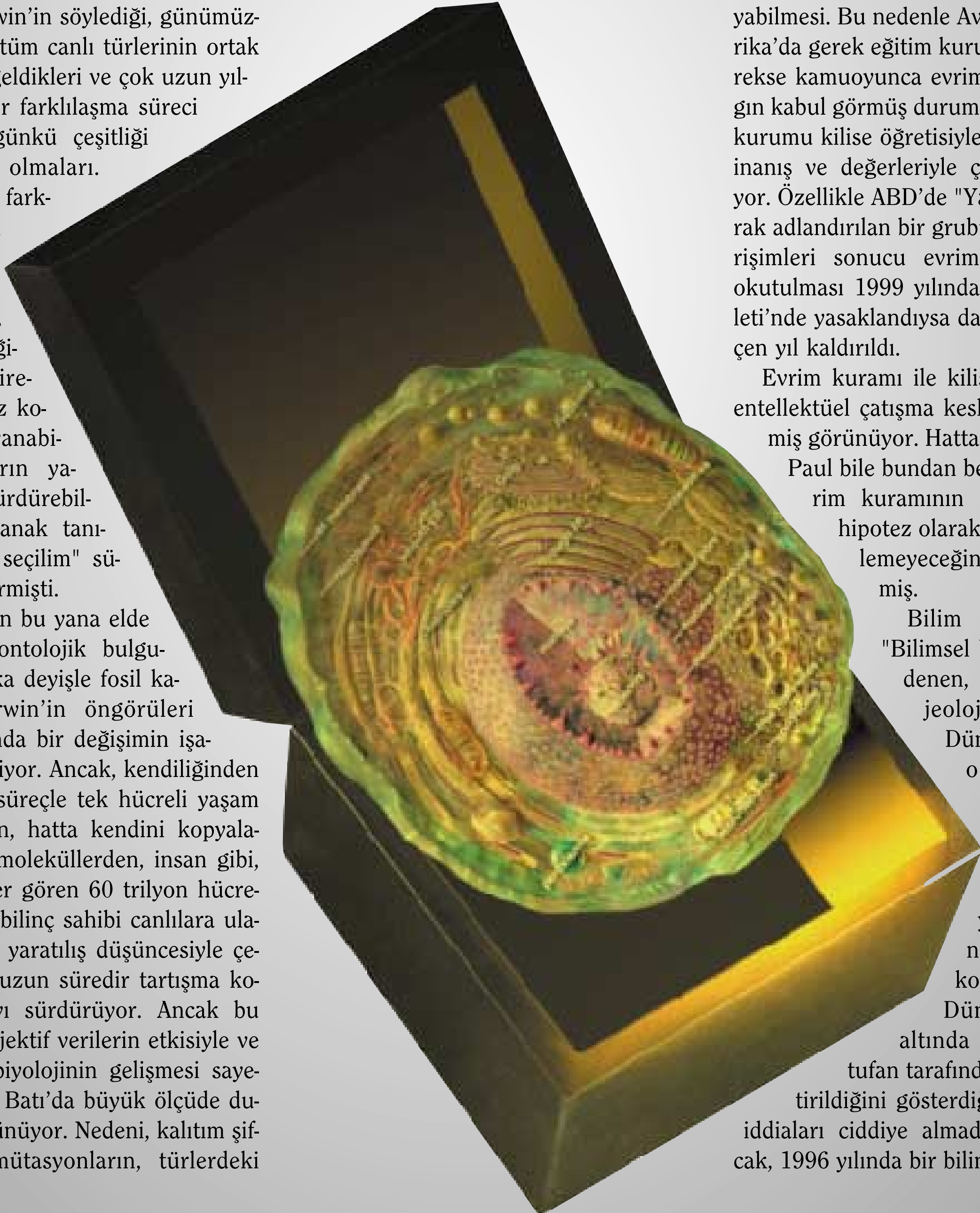
6 *A.g.e.*, s. 1.

EVRİM TARTIŞMALARI

Darwin ünlü eseri Türlerin Kökeni'ni 1859 yılında yayımladığında geleneklerine bağlı İngiltere'de kıyametler kopacağının herhalde farkındaydı. Okyanus aşırı yolculuklarda yaptığı doğa gözlemleri ve edindiği bilgilerle ulaştığı evrim kuramının, ülkesinin sınırları dışındaki bilim dünyasında da yankılanacağını tahmin edebilirdi. Ancak, öne sürdüğü düşüncelerin, yaklaşık birbuçuk yüzyıl sonra bile, üstelik alevlenip yeni boyutlar kazanarak tartışılacağını kestirememiş olsa gerek.

Bir fındık kabuğuna sığdırılacak olursa, Darwin'in söylediği, günümüzde yaşayan tüm canlı türlerinin ortak bir atadan geldikleri ve çok uzun yıllar süren bir farklılaşma süreci sonrası bügünkü çeşitliği kazanmış olmaları. Darwin, bu farklılaşmanın mekanizması olarak da, avantajlı değişimler geçirerek olumsuz koşullara dayanabilen canlıların yaşamlarını sürdürebilmelerine olanak tanıyan "doğal seçilim" sürecini göstermişti.

O tarihten bu yana elde edilen paleontolojik bulgular, bir başka deyişle fosil kayıtları, Darwin'in öngörüleri doğrultusunda bir değişimin işaretlerini veriyor. Ancak, kendiliğinden işleyen bir süreçle tek hücreli yaşam formlarından, hatta kendini kopyalayabilen ilk moleküllerden, insan gibi, farklı işlevler gören 60 trilyon hücreden oluşan bilinç sahibi canlılara ulaşılması fikri yaratılış düşüncesiyle çeliştiğinden, uzun süredir tartışma konusu olmayı sürdürüyor. Ancak bu tartışma, objektif verilerin etkisiyle ve moleküler biyolojinin gelişmesi sayesinde en az Batı'da büyük ölçüde durulmuş görünüyor. Nedeni, kalıtım şifresindeki mütasyonların, türlerdeki değişimi moleküler düzeyde de açıklayabilmesi. Bu nedenle Avrupa ve Amerika'da gerek eğitim kurumlarınca, gerekse kamuoyunca evrim kuramı yaygın kabul görmüş durumda ve halk bu kurumu kilise öğretisiyle olsun, kendi inanış ve değerleriyle çelişir görmüyor. Özellikle ABD'de "Yaratılışçı" olarak adlandırılan bir grubun hukuki girişimleri sonucu evrimin okullarda okutulması 1999 yılında Kansas Eyaleti'nde yasaklandıysa da bu yasak geçen yıl kaldırıldı.

Evrim kuramı ile kilise arasındaki entellektüel çatışma keskinliğini yitirmiş görünüyor. Hatta Papa II. Jean Paul bile bundan beş yıl önce evrim kuramının "yalnızca bir hipotez olarak değerlendirilemeyeceğini" kabul etmiş.

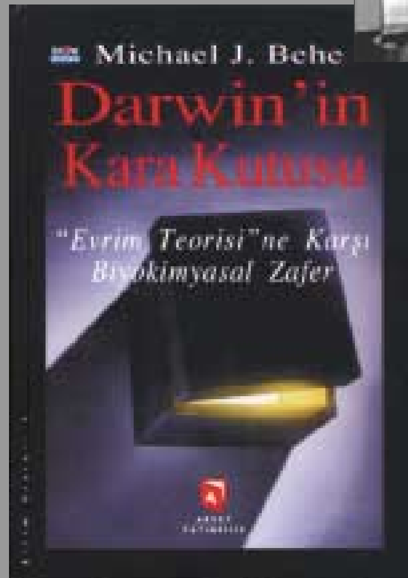
Bilim dünyasının "Bilimsel Yaratılışçılık" denen, "biyolojik ve jeolojik olguların Dünya'nın genç olduğunu, tüm canlı türlerinin bir anda ve hep birlikte yaratıldıklarını, kitlesel yokoluşların, tüm Dünya'yı sular altında bırakan bir tufan tarafından gerçekleştirildiğini gösterdiği" yolundaki iddiaları ciddiye almadığı açık. Ancak, 1996 yılında bir bilimadamının çı-

kıp benzer görüşler öne sürmesinin genetikçilerin, moleküler biyologların, biyokimyacıların dünyasını, ciddi yanıtları gerekli kılacak kadar dalgalandırdığı da bir gerçek.

Öteki "bilimsel" evrim karşıtlarına gösterilen tepkinin aksine, evrim savunucularının Pennsylvania'daki Lehigh Üniversitesi'nden Amerikalı biyokimya araştırmacısı Dr. Michael Behe'nin bilimsel kimliğine söyleyebilecekleri bir şey yok. Hepsi de kendisinin bu konuda görüş ileri sürmeye yetkin olduğunu kabul ediyor. Hatta, "Darwin'in Kara Kutusu" adlı kitabının, titiz bir çalışma ürünü olduğu, anlaşılır ve sürükleyici bir dille yazıldığı da teslim ediliyor. Ancak, zamanında bilim dergilerinde inceleme konusu yapılan kitapta işlenen tezlere yapılan itirazların temelinde, "başlıca önerilerinin yanlış ve çelişkilerle dolu olması" yatıyor.

Bir sonraki yazımızda görüleceği gibi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi emekli öğretim üyelerinden Profesör Dr. Ali Gören, Behe'nin tezlerinin ayrıntılı bir tanım ve savunusunu yapıyor. Dolayısıyla, ayrıntıya girmeden, yalnızca kitaba evrimcilerce yöneltilen eleştirilerin kavranabilmesi için Behe'nin tezlerinin kısa bir özetini yapmakta yarar var. Behe önce, pek çok hücre parçasının ve hücresel sürecin çok karmaşık bir yapı ya da mekanizmaya sahip olduğunu, en küçük parçanın bile çalışmaması halinde bütünün işlevsiz kılacağını anlatıyor. Sonra da bu "indirgenemez karmaşıklığın" evrim sürecinde adım adım ilerlemiş bir montajla açıklanamayacağını, ancak bir "akıllı tasarımcı" tarafından yaratılabileceği görüşünü savunuyor. Chicago Üniversitesi Ekoloji ve Evrim Bölümü'nden Jerry Coyne, kitap hakkında Nature Dergisi'nin 19 Eylül 1996 tarihli sayısında yayımlanan değerlendirmesinde, Behe'nin sözünü ettiği hücre içi transfer, hücrelerin sıvı ortamda hareketini sağlayan flagella (kamçı), kanın pıhtılaşması gibi parça ve süreçlerin, gerçekten son derece karmaşık olduğunu, ve bunların evrimsel çizelgesini çıkarmanın olağanüstü güç olduğunu vurguluyor. Nedeni, fosillerin kolayca gösterdiği anatomik evrimin tersine, biyokimyasal evrimi geriye doğru izlemenin olanaksızlığı. Ancak, evrimci araştırmacıya göre Behe'nin sözünü ettiği karmaşık yapılar, daha küçük parçaların teker teker eklenerek sonunda hep birlikte işlev kazanmaları şeklinde oluşmuyor. Daha başka süreçlerle paylaşılan, bazen işe yaramayan, atıl, kopya genlerden, ya da eski işlevlerini çoktan yitirmiş fosil parçalardan da oluşuyor. Demek ki, daha önce "evrilmiş" yapıtaşları da söz konusu. Coyne, ayrıca paleontoloji, embriyoloji, biyocoğrafya bulgularının morfolojik ve anatomik evrimin varlığını gösterdiğini belirtiyor. İşaret ettiği bir başka nokta da anatomi üzerine bina edilen sınıflandırma ile, DNA ya da protein dizilişi temel olarak yapılan sınıflandırmaların birbiriyle örtüşmesi. Örneğin, bir memeli olan yarasanın kanındaki hemoglobin, (sürüngenden evrilmiş) kuşlardan çok, bir başka memeli olan balinanınkine yakın.

Behe'nin tezini şiddetle eleştirenlerden biri de Rochester Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nden evrimsel genetikçi Allen Orr. "Tüm canlıların tek bir organizmadan soy aldıklarını oldukça inandırıcı bulmasına" karşılık, gelişmiş türlerin değişimini içeren "makroevrim"i reddetmesini anlamakta güçlük çektiğini söylüyor. Behe'nin "moleküler düzeyde hem evrimin hem de yaratılışın geçerli olabileceğini" kabul etmesi, bunun sonucu olarak da "tasarlanmış" ilk hücrenin sonraki tüm evrimsel değişimleri gerçekleştirmesini sağlayacak özellikte DNA'yı da içerebileceğini söylemesi, eleştiri oklarını çeken başka noktalar. Nihayet determinist gelenekleri benimsemiş evrimciler, Behe'nin "tasarımda bir yeri yokmuş gibi görünen bazı özelliklerin, tasarımcı tarafından bir nedenle –sanatsal nedenlerle, çeşitlilik olsun diye, gösteriş olsun diye, henüz kavrayamadığımız bir pratik yarar için ya da bilinmesi olanaksız bir nedenle-tasarıma konmuş olabileceği" yolundaki çözümlemesini de bilimsel bulmuyorlar. Coyne, "Bu, tasarım yaklaşmasını yadsınması olanaksız hale getiriyor....Her şeyi açıklayamayacağımıza göre her zaman tasarım için bir kanıt bulunabilecektir... Bu gizlenmiş yaratıcılık belki kurnazlık olabilir, ama bilim olmadığı kuşkusuz" diyor.

Raşit Gürdilek

Kaynaklar
Coyne, J., "God in Details", Nature, 19 Eylül 2001
http://www-polisci.mit.edu/bostonreview/br21.6/orr.html

Yaşamın Kökeni Hakkında Yeni Bir Yaklaşım: Bilinçli Tasarım

Darwin'in Türlerin Kökeni adlı kitabından bu yana, biyolojideki temel kuram, canlıların doğal seleksiyonun ürünü olduklarını öngören evrim kuramı oldu. 20. yüzyılda Darwinizm'e genetik ışığında getirilen yeni yorum, doğal seleksiyona bir de mutasyon mekanizmasını ekledi. Ancak bu iki mekanizmanın, yani doğal seleksiyon ve mutasyonun, canlılığın tek kaynağı olduğu yönündeki geleneksel anlayış, son yıllarda önemli eleştiriler alıyor. Pek çok bilim adamı, canlılığın sadece bu gibi amaçsız ve bilinçsiz faktörlerin ürünü olamayacağını, hayatın kökeninde "tasarlayıcı bir bilincin" olduğunu savunuyorlar. Bu anlayış son yıllarda yeni bir teoriyi de beraberinde getirdi: "Biliçli Tasarım" (Intelligent Design) teorisi.

Bu teori, 1990'lı yıllarda bir grup Amerikalı bilim adamı tarafından ortaya atıldı. Teorinin ilk büyük çıkışı, Pennsylvania'daki Lehigh Üniversitesi'nden biyokimya profesörü Michael J. Behe'nin "Darwin'in Kara Kutusu: Evrime Karşı Biyokimyasal Başkaldırı" adlı kitabı oldu. Behe, kitabında canlı hücresinin Darwin zamanında içeriği bilinmeyen bir "kara kutu" olduğunu, hücrenin detayları anlaşıldığında ise, burada çok kompleks bir "tasarım" bulunduğunun ortaya çıktığını anlatıyordu. Behe'ye göre, canlılardaki kompleks sistemlerin doğal seleksiyon ve mutasyonla, yani bilinçsiz mekanizmalarla ortaya çıkması imkansızdı ve bu durum hücrenin "bilinçli bir şekilde tasarlandığını" gösteriyordu. Fransız felsefe profesörü Peter van Inwogen, bu kitabın önemini şöyle vurgulamaktaydı:

"Eğer Darwinistler bilimsel gerçeklerle dolu bu kitabı, önemsemeyerek, yanlış anlayarak veya ona gülüp geçerek karşılarlarsa, bu durum bugün Darwinizm'in bilimsel bir teori olmaktan çok bir ideoloji olduğu yönündeki gitgide yayılan şüpheler için önemli bir kanıt olacaktır."

Darwinistler Behe'ye tatminkar bir cevap veremediler. Ve "bilinçli tasarım" teorisi giderek daha fazla bilim adamı tarafından savunulmaya başlandı. Bugün bu hareketin önemli isimleri arasında California Berkeley Üniversitesi'nden Philip Johnson; MIT, Chicago, Princeton Üniversiteleri'nden Willam Dembski; doktorasını Cambridge'de yapmış olan Stephen C. Meyer; Chicago Üniversitesi'nden Paul Nelson gibi isimler yer alıyor. "Access Research Network" çatısı altında bilimsel çalışmalar yürüten gruba, internet üzerinden ulaşmak mümkün. (www.arn.org)

İndirgenemez Komplekslik

Bilinçli dizayn teorisini savunanların en çok vurgu yaptıkları kavramlardan biri, "indirgenemez komplekslik" (irreducible complexity).

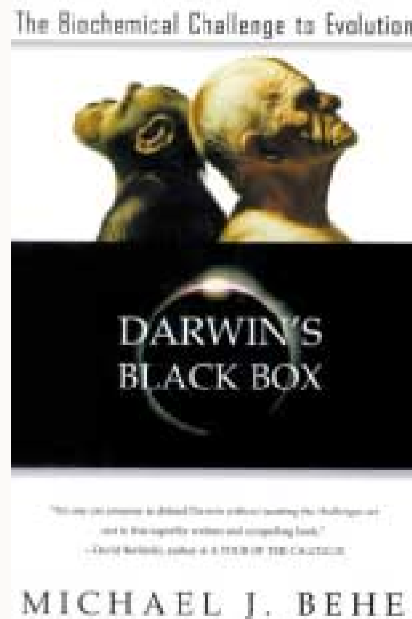
Bu kavram, aslında Darwin tarafından ortaya konmuş bir "kıstas"a dayanıyor. Darwin, kendi teorisinin nasıl yanlışlanabileceğini Türlerin Kökeni'nde şöyle ifade etmiş:

"Eğer birbirini takip eden çok sayıda küçük değişiklikle kompleks bir organın oluşmasının imkansız olduğu gösterilse, teorim kesinlikle yıkılmış olacaktır. Ama ben böyle bir organ göremiyorum."

Darwin'in buradaki kastını iyi incelemek gerekiyor. Başta belirttiğimiz gibi, Darwinizm canlıların kökenini iki bilinçsiz doğa mekanizması ile açıklıyor: Doğal seleksiyon ve rastlantısal değişiklikler (yani mutasyonlar). Darwinist teoriye göre, bu iki mekanizma, canlı hücresinin kompleks yapısını, kompleks canlıların vücut sistemlerini, gözleri, kulakları, kanatları, akciğerleri, yarasaların sonarını ve daha milyonlarca karmaşık tasarımlı sistemi meydana getirmiş durumda.

Ancak son derece kompleks yapılara sahip olan bu sistemler, nasıl olur da iki bilinçsiz doğal etkenin ürünü sayılabilir? İşte bu noktada Darwinizm'in başvurduğu kavram, "indirgenebilirlik" kavramı. Teori, sözkonusu sistemlerin çok daha basit hale indirgenebileceklerini ve sonra da kademe kademe gelişmiş olabileceklerini iddia ediyor. Bu kademeler sayesinde, Darwinizm'in iddiasına göre, önceden gözü olmayan bir canlı türü kusursuz bir göze sahip oluyor, önceden uçamayan bir başka tür de kanatlanıp uçar hale geliyor.

Ancak bilinçli tasarım savunucuları, bu klasik hikayede çok önemli bir yanılgı olduğunu savunuyorlar. Dikkat edilirse, Darwinist teori, bir noktadan bir başka noktaya (örneğin kanatsız canlıdan kanatlı canlıya) doğru giden aşamaların hepsinin tek tek "avantajlı" olmasını öngörüyor. A'dan Z'ye doğru gidecek bir evrim sürecinde, B, C, D... U, Ü, V ve Y gibi tüm "ara" kademelerin canlıya mutlaka avantaj sağlaması gerekiyor. Doğal seleksiyon ve mutasyonun bilinçli bir şekilde önceden hedef belirlemeleri mümkün olmadığına göre, tüm teori canlı sistemlerinin avantajlı küçük kademelere "indirgenebileceği" varsayımına dayanıyor.

İşte Darwin bu nedenle "eğer birbirini takip eden çok sayıda küçük değişiklikle kompleks bir organın oluşmasının imkansız olduğu gösterilse, teorim kesinlikle yıkılmış olacaktır" demişti.

Bilinçli tasarım savunucuları, işte bu noktayı vurguluyorlar ve 20. yüzyıl biliminin, Darwin zamanında yeterince bilinmeyen pek çok "indirgenemez kompleks" yapı ortaya çıkardığını belirtiyorlar. Michael Behe'nin kitabında indirgenemez kompleks sistemlere verdiği ilginç örneklerden biri, bakteri kamçısı.

Bakterinin Kamçısı

"Kamçı" olarak Türkçe'ye çevrilen "flagella" isimli organ, bazı bakteriler tarafından sıvı bir ortamda hareket edebilmek için kullanılır. Organ, bakterinin hücre zarına tutturulmuştur ve canlı ritmik bir biçimde dalgalandırdığı bu kamçıyı bir palet gibi kullanarak dilediği yön ve hızda yüzebilir. Bakterilerin kamçısı, uzun zamandır bilinmektedir. Ancak son 10 yıl içindeki gözlemler, bu kamçının detaylı yapısını ortaya çıkarınca bilim dünyası şaşkına dönmüştür. Çünkü kamçının, önceden sanıldığı gibi basit bir titreşim mekanizmasıyla değil, çok karmaşık bir "organik motor" ile çalıştığı ortaya çıkmıştır.

Bakterinin hareketli motoru, elektrik motorlarıyla aynı mekanik özelliğe sahiptir. İki ana bölüm söz konusudur: Bir hareketli kısım (rotor) ve bir durağan kısım (stator).

Bu organik motor, mekanik hareketler oluşturan diğer sistemlerden farklıdır. Hücre, içinde ATP molekülleri halinde saklı tutulan hazır enerjiyi kullanmaz. Bunun yerine kendine özel bir enerji kaynağı vardır: Bakteri, zarından gelen bir asit akışından aldığı enerjiyi kullanır. Motorun kendi iç yapısı ise olağanüstü derecede komplekstir. Kamçıyı oluşturan yaklaşık 240 ayrı protein vardır. Bunlar kusursuz bir mekanik tasarımla yerlerine yerleştirilmiştir. Bilim adamları kamçıyı oluşturan bu proteinlerin, motoru kapatıp açacak sinyalleri gönderdiklerini, atom boyutunda harekete imkan sağlayan mafsallar oluşturduklarını ya da kırbacı hücre zarına bağlayan proteinleri hareketlendirdiklerini belirlemişlerdir. Motorun işleyişini basitleştirerek anlatmak amacıyla yapılan modellemeler bile, sistemin karmaşıklığının anlaşılması için yeterlidir.

Bakteri kamçısını kitabında detaylı olarak anlatan Michael J. Behe, sadece bu kompleks yapısının dahi, evrimi "yıkmak" için yeterli olduğunu savunmaktadır. Çünkü kamçı hiç bir şekilde basite indirgenemeyecek bir yapıdadır. Kamçıyı oluşturan moleküler parçaların tek bir tanesi bile olmasa, ya da kusurlu olsa, kamçı çalışmaz ve dolayısıyla bakteriye hiç bir faydası olmaz. Bakteri

kamçısının ilk var olduğu andan itibaren eksiksiz olarak işlemesi gerekmektedir. Bu gerçek karşısında evrim teorisinin "kademe kademe gelişim" modeli anlamsızlaşmaktadır. Nitekim bugüne kadar hiç bir evrimci biyolog, bakteri kamçısının kökenini açıklamayı denememiştir bile.

Tasarım Nasıl Belirlenebilir?

Bakteri kamçısı kuşkusuz bilinçli tasarım savunucularının tek örneği değil. Behe kitabında daha pek çok "indirgenemez kompleks" yapının örneğini veriyor. Sadece Behe'nin kitabında değil, bilinçli tasarımı savunan pek çok biyolog tarafından yayınlanan kitaplarda ve bilimsel makalelerde, evrimin "kör" mekanizmalarının açıklayamadığı kompleks tasarımlara dair sayısız örnek var: İnsan gözünün anatomisi, retina hücrelerindeki karmaşık biyokimyasal düzenek, DNA replikasyonunda görev yapan enzimler, insanın diz ekleminin tasarımı veya "tek yönlü ve daimi nefes akışı" sağlayan özgün kuş akciğeri gibi.

Bilinçli tasarım savunucuları, bu yapıların hiç birinin "doğal mekanizmalarla" oluşmuş olamayacağını, mutlaka bilinçli bir düzenlemenin ürünü olduğunu savunuyorlar. Peki bir yapının tasarım ürünü olduğu nasıl anlaşılıyor? William Dembski The Design Inference: Eliminating Chance through Small Probabilities (Dizayn Çıkarımı: Küçük Olasılıklar Yoluyla Şans Faktörünü Elimine Etmek) adlı kitabında bu soruyu cevaplıyor.

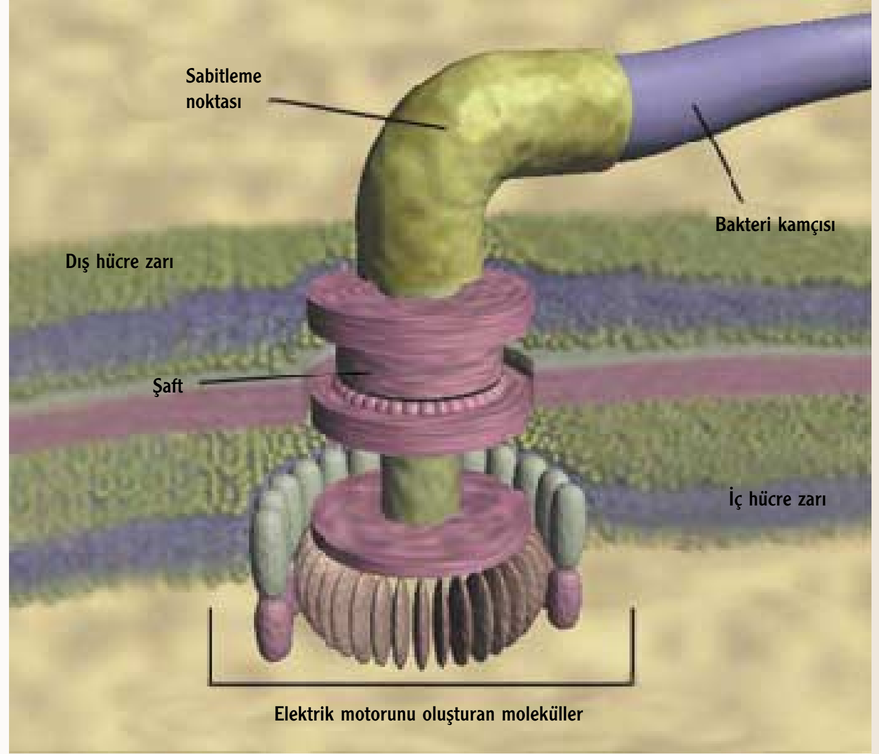
Dembski'ye göre, doğada var olup da doğal faktörlerle ortaya çıkma olasılığı aşırı derecede küçük olan yapılar, bilinçli bir tasarımın bilimsel kanıtını oluşturuyor. Örneğin fonksiyonel bir protein molekülünün, doğadaki 20 farklı aminoasitin rastlantısal biraraya gelmesiyle oluşma ihtimali, matematikte "imkansız"ın başladığı nokta sayılan 1050'de 1'den bile çok çok daha (trilyarlar kere trilyarlarca kat) küçük. Bu durum, proteinin rastlantısal bir sürecin ürünü olmadığını, "tasarlanmış" bir yapı olduğunu gösteriyor.

Daha kolay anlaşılır bir örnek ise şöyle: Balta girmemiş bir ormanda bir heykele rastlarsanız, bundan çıkardığınız sonuç ne olur? Doğal faktörlerin bu heykeli oluşturmuş olmaları ihtimali çok çok küçük olduğu (yani böyle bir alternatif "imkansız" olduğu) için, heykelin tasarlanmış olduğu sonucuna varırsınız. Bilinçli tasarım savunucuları, canlıların kompleks mekanizmalarının, bir ormanda bulunan heykelden çok daha açık birer "tasarım kanıtı" olduğunu savunuyorlar.

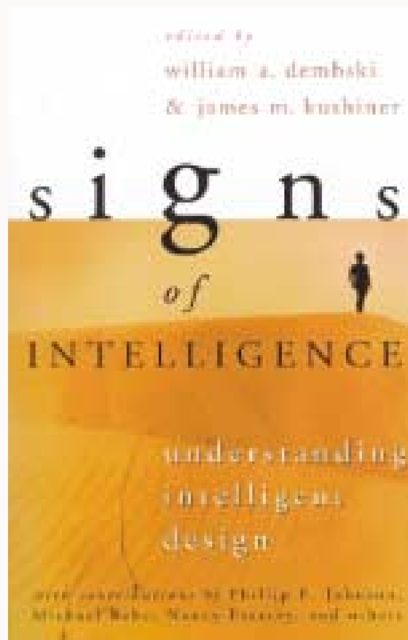
Bilim İçin Bir Dönüm Noktası mı?

Kuşkusuz bilinçli tasarım konusundaki bu çalışmalar, önemli bir soruyu da beraberinde getiriyor: Tasarımcı kim? Canlıları dizayn eden bilinç, kimin bilinci?

Bilinçli tasarım savunucuları, bu sorunun cevabının, bilimin alanı dışında kaldığını belirtiyorlar. Onlara göre bilimin yaşamın kökeni hakkında varabileceği sonuç, canlılığın tasarlanmış olduğunu tespit etmekten ibaret. Yani, bu tasarımın sahibi kim, amacı nedir gibi soruların, kendi alanlarından çıkıp dinin veya felsefenin ilgi alanına girdiğini düşünüyorlar. Profesör Philip Johnson'a göre, "herkes bu sorulara kendi inançlarına ve düşüncelerine göre cevap arayabilir, ama önemli olan bilimin, hayatı amaçsız bir rastlantılar zinciri olarak gören Darwinist teoriyi reddediyor olması."

Bilinçli tasarım teorisi, hem bilim dünyasını hem de toplumu derinden etkileyeceğe benziyor. Access Research Network tarafından yayınlanan *Origins and Design* dergisi, oldukça yüksek bir tirajla bilinçli tasarım kavramının bilimsel temellerini oturtuyor. Teorinin Behe, Johnson, Dembski gibi öncüleri, ABD'nin saygın üniversitelerinde bilimsel konferanslarda söz alıyor, Darwinist bilim adamlarıyla tartışmalara katılıyor ve teorinin her geçen gün daha fazla yayılması için çalışıyorlar. Geçtiğimiz günlerde *New York Times* gazetesi, "bilinçli tasarım" teorisini ele alan "Evolutionists Battle New Theory on Creation" (Evrimciler Yeni Bir Yaratılış Teorisiyle Çatışıyor) başlıklı bir haber yayınladı. New York Times'a göre bilinçli dizayn Darwinizm'e karşı güçlü bir akım, çünkü somut bilimsel temellere ve entellektüel yorumlara dayanıyor. (Teori Türk medyasında da yankı buldu, bkz. Ertuğrul Özkök, "Her Yol Allah'a mı Çıkıyor", Hürriyet, 16 Nisan 2001)

Bilinçli tasarım teorisinin en önemli mesajı, tüm doğayı "planlanmamış, amaçlanmamış bir rastlantılar yığını" olarak gören ortodoks biyoloji anlayışının geçersiz olduğunu savunması. Michael Behe, bu yeni anlayışın bilim dünyası tarafından kabullenilmesinin kolay olmadığını, ancak zaten hiç bir bilimsel devrimin kolay gerçekleşmediğini belirtiyor:

Hayatın üstün bir akıl tarafından tasarlanmış olduğu anlayışı, hayatı basit doğa kanunlarının bir sonucu olarak algılamaya alışkın bizlerde bir şok etkisi yaratmış durumda. Ama diğer yüzyıllar da benzer şokları yaşamışlardı ve şoklardan kaçmak için bir neden de yok.

Bilim dünyası bu "şok"u kabullenecek mi, bunu zaman gösterecek.

Ali Gören
Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi
Emekli Öğretim Üyesi, Adana Milletvekili

Kaynaklar

Behe, M., Darwin's Black Box, New York, The Free Press, 1996

Burgess, S., "Critical Characteristics and the Irreducible Knee Joint", 1999, http://www.trueorigin.org/knee.htm

Darwin, C., The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964

Dembski, W., The Design Inference: Eliminating Chance through Small Probabilities, Cambridge University Press, 1998

Denton, M., Evolution: A Theory in Crisis. London: Burnett Books, 1985

Denton, M., J., Nature's Destiny. Free Press. New York. 1998

Meyer, S., C., "Word Games: DNA, Design and Intelligence", Signs of Intelligence, (ed. William Dembski James Kushiner), 2001, Brazos Press

Johnson, P., The Wedge of Truth, Splitting the Foundations of Naturalism, InterVarsity Press, 2000

"EVRİM RASTLANTI DEĞİL Kİ..."

Dr. Andrew Berry genç bir İngiliz bilimadamı. Oxford mezunu ve kendi tanımıyla bir "evrimsel genetikçi". Mezun olduğu Oxford'un yanısıra dönem dönem ABD'nin ünlü Harvard Üniversitesi'nde ve İstanbul'da Sabancı Üniversitesi'nde dersler veriyor. Uzmanlığı popülasyon genetiği. Charles Darwin'in evrim kuramının ateşli bir savunucusu. Geçtiğimiz yıl İstanbul'da verdiği bir konferansta yaptığı konuşma iki parça halinde Bilim ve Teknik'in Şubat ve Mart sayılarında yayımlandı. Bu çalışmasında Berry, Darwin'in evrim kuramını geliştirdiği sırada genetik biliminin yeni ortaya atılmaya başlanan önerilerinden habersiz olmasına karşın, evrim için öngördüğü mekanizmaların genetik ve moleküler biyolojinin bulgularıyla olağanüstü uyum gösterdiğini ve kuramın bugün bile geçerliliğini koruduğunu savunuyordu. Berry'nin bu görüşleri, evrim sürecinin karşıtlarının itirazlarına hedef oldu. Bilim ve Teknik, bu itirazların yanıtlarını bizzat Dr. Berry'den istedi:

BTD- Evrim kuramına karşı çıkanların itirazları genellikle birkaç noktada toplanıyor. Bunların başında bazı organizmaların son derece karmaşık ve işlevsel yapıları bulunduğu ve böylesine mükemmel yapıların, rastlantılar zinciri sonunda oluşamayacağı ve dolayısıyla ancak bir özel tasarım ürünü olabileceği. Örnek olarak, kanadın uçuş için mükemmel bir yapıda olduğu ve bu nedenle bu ideal yapının her kuş türü için ayrı ayrı yaratılmış olması gerektiği söyleniyor.

Berry- Bu konuda iki genel yorumda bulunabilirim. Birincisi, yaratılışçılarca geliştirilen bir hipotezin kanıtlanması olanaklı değildir. Tanrının her kuş için ayrı, her yarasa için ayrı, her böcek için ayrı kanat yarattığının tersini kanıtlayamam. Tıpkı, tanrının kütleçekimin ivmesini 9,8 ms^{-2} olarak belirlediğinin tersini kanıtlayamayacağım gibi. Ama burada önemli nokta, bir şeyin tersini kanıtlayamamamın, onu bilimsel bir kuram yapmayacağı. Siz böyle bir iddiada bulunabilirsiniz ve ben bunun tersini kanıtlayamam. Ama size, ortak ata düşüncesini destekleyen pek çok kanıt sunabilirim. Eğer kuş kanadı uçma eylemi için en mükemmel tasarımdır diyorlarsa, uçmak için evrimleşmiş diğer yöntemleri nasıl açıklayacağız? Örneğin, çok farklı bir tasarımı olan yarasa kanadını? Örneğin, -nur içinde yatsınlar- soyu tükenmiş uçan bir sürüngen olan 'Pterodactyl'lerin gene farklı örgütlenmiş kanatlarını? Aslında ilginç olan, bunların hepsinin aynı Pterodactyl kolunun farklı çeşitleri olmasına karşın temel bazı farklılıklar kazanmış olmaları.

BTD- Yarasalar kanat geliştirmek için neden bir baskıyla karşılaşmış olsunlar?

Berry- Çünkü bu, böcek yakalamak için çok iyi bir yol. Genel olarak, biri meyveyle, öteki de böcekle beslenen iki yarasa alttakımı vardır. Ve eğer meyveler ağaçların tepelerinde bulunuyor ve etraflarında böcekler dolaşıyorsa uçuş eylemine yol açan evrimsel baskı anlaşılabilir oluyor. Uçmak için pek çok iyi neden var. Sorulması gereken şu: Uçabilmenin tek ve mükemmel bir yolu, mükemmel bir tasarımı varsa, neden bu işin çok farklı biçimlerde de yapılabildiğini görüyoruz? Bunu ancak şöyle açıklayabilirim: Eğer kuşlar, büyük olasılıkla dinozorlarla akraba bir takım sürüngenden evrimleştiyse ve yarasalar da böcek yiyorlarsa kirpilere (kuşlardan) daha yakındırlar. Başka bir deyişle, farklı hayvanlar için değişik noktalardan başlamak gerekiyor. Her seferinde değişik bir ortak ata söz konusu. Dolayısıyla işlerinizi biraz farklı biçimlerde yapıyorsunuz. Çünkü başlangıç malzemeniz farklı. Sözün kısası, verdikleri tek örneği, kanadı ele alacak olursak, tek ve mükemmel bir tasarımdan söz edemeyiz. Kanatlar kuşkusuz uçmak için son derece elverişli

organlar ve tabii ki uçmak için de kanat gerekli. Evrimin uçuşa ulaştığı her noktada bir çeşit kanat görebiliyorsunuz. Ancak uçma o kadar farklı biçimlerde yapılabiliyor ki, bu çok sayıda farklı başlangıç noktalarını, bu da farklı ataları gösteriyor. Hepsi bu.

BTD- Homolojiye ya da kökendeşliğe karşı öne sürülen bir itiraz da, örneğin bir insan gözüyle ahtapot gözü arasındaki benzerlik.

Berry- Burada sözkonusu olan gene benzeştirici evrim. Bu benim derginizde yayımlanan makalemin birinci bölümüydü; moleküler düzeyde benzeştirici evrim. Doğal seçilimin süreçleri aynı yönde ilerletmesini bekleriz. Aynı koşullarda aynı sonuçlar görmeyi bekleriz. Eğer evrim süreci içinde örnek arayacak olursanız, en ünlü örnek keselikurttur. Plasentalı memelilerin dünyanın her yerine yayılmış olmasına karşın, keseliler Avustralya'da yalıtılmış olarak bulunurlar. Ama ister Avustralya'da olsun, ister başka tarafta, evrim, doğal seçilim, köpeğe benzer bir yırtıcının gelişmesine elverişli. Ve bir de bakıyorsunuz, bir keselimemeli (marsupial) gelişiyor. Bu gerçek bir keseli. Kesesi ve bağlı bulunduğu altsınıfa özgü herşeyi var. Bu özellikleriyle öteki memelilerden kolayca ayırabiliyorsunuz. Ancak doğal seçilimin ortak baskısı nedeniyle plasental kurtla benzeşiyorlar.

Kuş, yarasa ve böcekler, farklı şubelere ait hayvanlar olmalarına karşın, doğanın baskısı ve doğal seçilim sonunda görünüşte benzer ama farklı mekanizmalara sahip kanatlar geliştirmişler.

BTD- Gözler için de aynı şey mi söz konusu? Biri bir yumuşakça, öteki bir omurgalı gözü.

Berry- Evet ikisi de yapı olarak bazı benzerlikler gösteriyor. Ama bunları gözler konusunda biraz bilgi sahibi olan birine verseniz, bunların kime ait olduğunu size anında söyleyecektir. Ama burada da benzeştirmenin gücünü görüyoruz. Hatta birkaç küçük istisnanın olabildiği moleküler düzeyde bile görüyoruz ki, doğal seçilim süreci, birbirinden çok farklı örneklerde ortak bir sorun için aynı çözümü üretmiş. Benzeştirici evrim iyi bilinen bir süreçtir. O halde, evet, benzerliklerin birbirlerinden bağımsız evrimini açıklayabiliriz. Doğal seçilim sürecinde beklenen de budur.

BTD- Evrim kuramını eleştirenlerin söylediği şu: Eğer insan gözü rastlantısal gelişmelerle biçimlenmişse, nasıl olur da ahtapot gibi çok farklı bir cinsin gözü de aynı rastlantıların ürünü olabilir?

Berry- Bu, evrim karşıtlarının ortak argümanı. Rastlantısal mütasyon sözü kulaklarına çalındığı için evrimin rastlantısal bir süreç olduğunu iddia ediyorlar. Rastlantısal mütasyon, evrim sürecinde bir girdi. Ama evrim, doğal seçilim nedeniyle aslında son derece deterministik bir süreç. Diyelim saçma gibi dağılmış bir dizi mütasyon var. Ama bunlardan yalnızca belirli bir yönde giden saçmalar seçilimle avantajlı kılınıyor. Dolayısıyla bu, rastlantısal bir süreç değil. Demek ki, ahtapot gözünde de omurgalı gözünde de, bu organın evrimini şu yöne ya da bu yöne taşıyacak mütasyonlar oluyor. Ama doğal seçilim gibi bir aracımız var ve her iki gözün de yapılarını, gördüğü alan derinliğini, odaklanma yeteneğini iyileştirme gibi ortak bir gereksinme var. Bir başka deyişle benzer baskılar var ve böyle olunca da ikisinde de aynı doğrultuda (iyileştirme yönünde) olan mütasyonlar seçiliyor.

BTD- William Higgs'i duymuşsunuzdur. Higgs, homolog organların farklı genlerce denetlendiğinin iyi bilinen bir gerçek olduğunu söylüyor. Buradan da, ortak atadan gelen benzer genlere dayandırılmış homoloji kavramının çöktüğü sonucuna varıyor.

Berry- Bu tümüyle yanlış. Gelişmenin, örneğin kol gelişiminin temelindeki moleküler süreçler hakkında yeni şeyler öğrendikçe, bunların oluşumuyla kuş kanadının oluşumunu yönlendiren birçok ortak gen olduğunu keşfederiz. İşin en inanılmaz yönü, bir sirkesineğinin genetik yapısıyla olan ortaklıklardan yola çıkarak, bu konuda binalar inşa edebiliyoruz. Homeotik genler örneğin; organizmanın temel coğrafyasını denetleyen genler. Sürprizlerden biri burada. Bu genlerle ilgili bilgiler homoloji çalışmalarında önemli yer tutuyor. Her şeye moleküler düzeyden baktığımızda birdenbire homolojinin aslında çok daha derin bir düzeyde gerçekleştiğini görüyoruz. Bu, gelişimin erken evrelerinde oldukça önemli bir süreç; kritik bir ilk adım niteliğinde. Yeni farklılaşmaya başlamış, döllenmiş bir yumurtanın bulunduğu aşamadan, milyarlarca hücreden oluşmuş gelişkinlik aşamasına gelmek kolay iş değil. İyi bir temele ihtiyaç var. Öyle görünüyor ki bizim bu anlamdaki temelimiz, bir sirkesineğinkine oldukça benzer. Bence gerçekten de ilginç.

BTD- Son gen sayımları, yaklaşık 30.000 genin varlığına işaret etmişti.

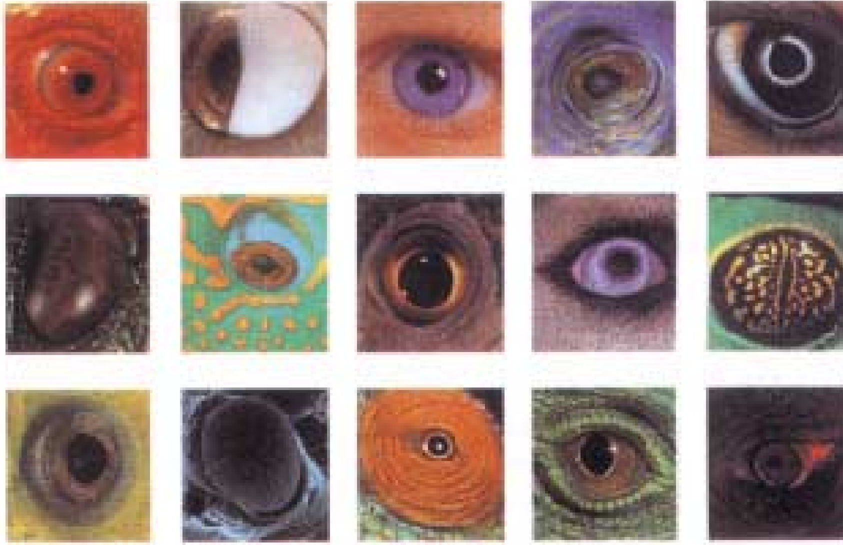
Berry- Bu sayı, sirkesineği için 14.000, Nematod'lardan (yuvarlaksolucanlardan) bir tür olan *C. elegans* için de 19.000. *C. elegans* ile insanın bu açıdan karşılaştırılması, bizi çok ilginç bir sonuca götürüyor. *C. elegans*'ın hücre sayısı belli; yanlış hatırlamıyorsam 959. Beyni yok ama basit anlatımıyla bir sinir hücresi topluluğu olan "ganglion"a sahip. Sinir hücrelerinin sayısıysa 302. Bu Nematod, biçimsel olarak bir tüpten öte birşey değil. Bir uçta ağız, diğer uçtaysa anüsün yer aldığı bir tüp. Ve bu basit tüp yapılı canlı, biz insanların sahip olduğu genlerin sayısının üçte ikisi kadar gen taşıyor! Bunu inanılmaz buluyorum.

BTD- Biraz bakteri geni de almışız gibi görünüyor, değil mi?

Berry- Evet, ama yatay transfer süreci dediğimiz sürecin sonucu olarak. Ancak yaratılışçılar bunun, Darwin'in düşünmediği bir başka evrimsel değişim mekanizması olduğundan yola çıkarak Darwin'i değillemeye çalışıyorlarsa söyleyelim, bu öyle bir mekanizma değil. Bu, aslında mütasyonun kendine aracı ettiği yeni bir yöntem, o kadar. İnsan genomuna yeni bir DNA parçasının dahil edildiği süreç de mütasyon sürecine çok benzer. Olan biten şu: Bu DNA, doğal seçilimin yeğlediği yöne paralel değil, gelişigüzel bir yön seçer. Eğer üç yüzde bir olasılıkla şansı yaver gider de işe yarar bir işlev de görürse, doğal seçilim onu yakalar ve içerdiği dizilimin ortaya çıkış sıklığını artırmaya bakar; tıpkı rastlantısal mütasyonlarda olduğu gibi. Tahminen, yatay transferle insan genomuna katılmaya aday DNA'nın % 99'u doğal seçilimle eleniyor; çünkü bunlar ortalığı karıştırmaktan başka işe yaramıyor.

BTD- Yaratılışçıların, genetik olarak değişikliğe uğramış sirkesineklerinin neden yaşayamadıkları sorusuna ne cevap vereceksiniz?

Berry- Bu soruya cevap vermeme gerek bile yok. Eğer bir sirkesineği iseniz, antenlere gereksiniminiz var demektir. Genlerinizde gerçekleşen bir mütasyon, size antenlerinizi, çevrenizi algılamanıza hiç de yardımcı olmayan bir çift bacak formunda verirse sirkesineklerinin yüzkarası ola-

Değişik canlı türlerine ait gözler, çok farklı ortamlarda işlev görmelerine karşın "benzeştirici evrim" baskısı nedeniyle ortak bir yapı taşıyorlar.

cağınız kesin. Doğal seçilim de sizi doğal olarak dışlayacak bu durumda. Bu tür formları, doğal seçilim sürecini etkin şekilde ortadan kaldırdığınız laboratuvarlardan başka yerde görmemenizin nedeni de bu. Özetle bu tür mütasyonlar canlının zararına olan mütasyonlar. Bu örnektekine benzeyen, ama canlının işine yarayacak mütasyonların varlığı da sözkonusu olabilir. Böyle bir durumda canlı yaşayabilir. Ama bunlar çok sınırlı sayıda.

BTD- Ali Gören böylesine hassas, karmaşık ve koordinasyonlu işleyen bir mekanizmanın, yararlı rastlantısal mütasyonların ürünü olamayacağı yaklaşımını savunuyor.

Berry- "İndirgenemez karmaşıklık" olarak adlandırılan bu yaklaşım, Darwin'in üzerinde uzun süre düşündüğü yaklaşımın tam olarak aynısı. Aralarındaki tek farksa Darwin'in kamçıdan haberdar olmayıp, yalnızca gözlerden haberdar olması. Darwin "Türlerin Oluşumu"nu yazdığı dönemde, böylesine mükemmel ve güzel tasarlanmış bir yapı olan gözün evrimi üzerine düşünerek, geceler boyunca uykusuz kalmıştı. İçinde yer alan tüm yapıların tümünün birbiriyle etkileşimli olduğu göz, bu özelliği nedeniyle mükemmel bir bütündür. Bu nedenle bir gözün yalnızca onda birine sahip olmanız işe yaramaz. Hatta gözün beşte ikisine, yarısına ya da üçte ikisine sahip olmanız da yeterli olmaz. Bir gözün işlevini yerine getirebilmesi için, tamamının bir arada olması gerekir. Dolayısıyla böyle bir yapıyı tek adımda evrimleştirmezseniz, nasıl evrimleştirirsiniz? Bu da indirgenemez karmaşa yaklaşımındakinin aynısıdır. Darwin'den bu yana öğrendiklerimizle göz konusuna bulduğumuz yanıtsa, aslında "yarım göz"ün de, hatta bazı organizmalarda "onda bir göz"ün de olabileceği. Örneğin, beyaza duyarlı hücreler. Beyazın mutlaka bir biçime sahip olması gerekmiyor. Önemli olan, yüz yıl önce indirgenemez karmaşıklığa örnek olarak gösterilen bir şeyin, aslında "indirgenir" olduğunun anlaşılması.

Dolayısıyla ben kamçı gibi bir yapının kimyasal süreçlerle açıklanamayacağı konusunda, Behe ile aynı kanıdayım. Ancak ara adımları anlamadığımız için, sürecin tümünün tanrısal olduğunu söylemek çılgınlık. Bundan yüzlerce yıl önce, göz için de aynı şeyleri söylüyorduk. Ama yapılan araştırmalar sonucunda bugün artık gözü tanıyoruz.

BTD- 3,5 milyar yılın, tek bir hücrenin göz ve kamçı gibi mükemmel yapıdaki organizmalara evrimleşmesi için yeterince uzun bir süre olmadığına katılıyor musunuz?

Berry- Diyelim ki ben Mars'tan geliyorum ve bu gezegenin geçirdiği evrim konusunda hiçbir şey bilmiyorum. Siz de bana bu doğal seçilim olarak adlandırılan süreci, proteinlerinizi üreten DNA adındaki kendini kopyalayabilen moleküllerinizi olduğunu ve benzeri şeyleri anlatıyorsunuz. Sonra da bana 3,5 milyar yılda böylesine karmaşık bir şeyin oluşup oluşamayacağını soruyorsunuz. Bu durumda evrimleşmenin hızı ve ne kadar kısa sürede gerçekleşebileceği konusunda hiçbir bilgim olmadığından, size vereceğim yanıt "hiçbir fikrim yok" olurdu. Ancak dediğim gibi bu ancak Mars'lı olsaydım vereceğim yanıt. Fakat insanoğlu olarak bu sürecin tam olarak işlediğinin kanıtlarını görebildiğimden, bu sorunuzun yanıtı hakkında da bir fikrim olabilir. Bu fikre iki yolla sahip olurum: Birincisi doğrudan fosil kayıtlarından yararlanarak, ikincisiyse bugün gördüğümüz modern organizmalar arasındaki ilişkilere bakarak. Bu ikisini birarada kullanarak bir aile ağacı oluşturabilir ve zaman içinde geriye giderek fosil kayıtlarına bakabilirim. Ama Mars'tan olsaydım, bu süre yeterince uzun değil diyebilirdim.

BTD- Makalenizde sözünü ettiğiniz Kambriyen canavarlar...

Berry- Evet onların da oldukça gelişkin gözleri vardı, ama büyük olasılıkla epey farklı bir setten gözlerdi bunlar. Çeşitli türlerde bağımsız olarak evrilmiş gözler vardı. Bütün bunlar 540 milyon yıl önceydi.

Aslında şu da ilginç ve önemli bir soru olurdu. Bu Kambriyen patlamasını nasıl açıklayabiliriz. Birdenbire her şey her yerde ortaya çıkmaya başlıyor. Bu büyük bir yaratılış anı değil de ne? Hem de Büyük harf Y ile...

Gene aynı şey. 540 milyon yıl önce ne olduğunu kimse tam olarak bilemez, ama iki faktörün rol oynamış olması muhtemel (ki bunları okulda öğretiyorum ve sanıyorum yayımladığınız makalemde de bahsetmiştim). Birincisi (sanırım) ilk kez bu sirkesineklerinde bahsettiğim homeotik mütasyonlardaki mekanizmanın devreye girmiş olması sözkonusu. Başka bir deyişle temel vücut planlarını ortaya çıkaran gelişim planlarında çok ufak değişimler olursa, sonuçta ürün olarak ortaya çok farklı vücut planları çıkar. Dolayısıyla bu sistem bir kere işlemeye başladığında çok farklı vücut planları oluşturma potansiyeline kavuşmuş oluyorsunuz. Bu birinci husus. Ötekine gelince, bakın o zamanlar, yani 540 milyon yıl önce ortada dolaşan yegane organizmalar, iki katmanlı hücrelerdi. Genel olarak dünya o zamanlar bir tekhücreliler dünyasıydı. Ve birdenbire bu karmaşık şeyleri ortaya çıkartıyorsunuz. Ve dünya bomboş. Bu harika bir şey. Düşünün, evrimsel olarak hiçbir sınır olmaksızın gelişebilirsiniz. Önünüze büyük ekonomik fırsatlar serilmiş.

Sonuçta şunu söyleyebiliriz 3,5 milyar yıl uzun bir süre. Bu süre içinde pek çok mütasyon gerçekleşebilir. İstediğimiz herhangi bir şeyin bu süre içinde evrileceğine rahatlıkla inanıyorum.

Burada ilginç bir dipnot vermekte de yarar var. Darwin, Türlerin Kökeni'ni ilk yayımladığında, bu Darwinizm'in ilk büyük krizi oldu. İngiliz fizikçi Lord Kelvin (William Thomson) iki parametreyi, sanırım Dünya'nın ve Güneş'in soğuma hızlarını esas alarak, yeryüzünde yaşamın ortaya çıkıp evrilmesi için birkaç yüzbin yıllık bir süre hesapladı. Bu sonuç, Darwin ve arkadaşlarını zamanında epey endişelendirdi. Ama gördük ki endişelenmelerine gerek yokmuş. Çünkü Lord Kelvin yanılmıştı. Radyoaktivitenin, kendini sürekli yenileyen bir enerji kaynağının varlığından habersizdi. Dolayısıyla yaşam için var olan zaman yüzbinlerce yıl değil, birkaç milyar yıldı. Ve birkaç milyar yıl içinde oldukça büyük evrim süreçleri gerçekleşir.

Sonuç olarak, kamçıların nasıl geliştiğini bilmiyorum. Ama bunu şimdilik bilmemem, bunların evrimin değil, yaratılışın ürünü oldukları anlamına gelmez.

BTD- Deniyor ki, doğadaki 20 aminoasidin rastlantısal olarak bir araya gelip karmaşık organizmalar oluşturmaları olasılığı bir hayli düşük.

Berry- İşte gene şu rastlantı meselesi. Evet gerçekten bu olasılık bir hayli düşük. Ama daha önce de dediğimiz gibi doğal seçilim mekanizması varsa ve bu mekanizma doğadaki tüm farklı yapıtaşları arasından gerekli olanları seçiyorsa?.. Richard Dawkins bunu çarpıcı biçimde ortaya koyar. Bu düşük olasılık argümanı için aslında iyi düşünülmüş bir örnek verilir. Bu rastlantısal süreçler sonucu nasıl karmaşık, örgütlü bir yaşam yaratabilirsiniz? Ya da sıkça başvurulan bir örneği aktaracak olursak, bir hortum, hurda deposundaki parçaları rasgele bir araya getirip bir jumbo uçağına dönüştürebilir mi? Elbette dönüştüremez. Ama o hurda deposunda doğal seçilim faaliyetteyse ve farklı parçalar bir araya gelip küçük yapılar oluşturabiliyorlarsa ve bu parçalarla yapboz için 3,5 milyar yılınız varsa, belki de bu sürenin sonunda hurdalıktan jumbo jetinizle çıkabilirsiniz. Çünkü eğer bir işlev gören bir tekerlek yapabiliyorsanız, o yuvarlanıp bir yerlere gider, orada başka bir parça eklenir ve böylece sürüp gider. Sonuçta, rastlantıyla uçağı yapamazsınız, ama bu deterministik faktör devreye girdiğinde evet, neden olmasın?

Raşit Gürdilek

Durmuş Hocaoğlu

Darwinizm, İnsan ve Dil: I

Yeniçağ., "Analiz"., 24 Mart 2006, Cuma., s.08
"Analiz" Sıra No: 372; 2006-034; Mart-10

YENİÇAĞ

İnsan'ın soy kütüğünü doğrudan doğruya maymuna — daha sahih bir ifâde ile, maymun ile ortak bir ataya — bağlayan ve bu sebeple de Evrimcilik'in en aşırı, en radikal formu olan Darwincilik, bidâyetinden beri birçok tenkide muhâtab olmuştur. Burada bir özet dökümünün dahi verilmesi mümkün olmayan bu tenkidlerin detayına hiç girmeden, birkaç kısa başlıkta mes'eleyi kritik etmeye çalışacağız:

Darwinizm, İnsan'ı, bitki ve hayvan gibi bir "tabiî varlık" olarak kabûl etmekte ve O'nu bütünüyle biyolojik süreçlere indirgemektedir; tipik bir indirgemecilik (redüksiyonizm) örneği olan bu teori, insan'ın, biyolojik bir vasfı da bulunmakla ve bu yanıyla biyolojik süreçlere bağlı olmakla berâber esas olarak tabiî değil ve fakat "kültürel ve tarihî" bir varlık, bir "kültür ve tarih varlığı" olduğunu ıskalamaktadır. Nasıl ki bizzat canlılığın her formu, maddî-kütlevî nitelikleri dolayısıyla fizikî-kimyevî süreçlere ve kanunlara tâbî olmakla berâber, canlı olması hasebiyle bu noktada cansız nesnelerden mâhiyet îtibâriyle radikal bir şekilde ayrılır ve aynı kategoriye dâhil edilemez ise, kültürel ve tarihî bir varlık olan insan da mâhiyet îtibâriyle, sırf biyolojik nitelikleri dolayısıyla hayvanlardan mâhiyet îtibâriyle radikal bir şekilde ayrılır ve onlarla aynı kategoriye dâhil edilemez.

Darwinizm'in en başarılı olduğu nokta, canlıların birbirlerinin içinden evrimleşerek türeyen bir süreç geçirmeleri hakkındaki çok genel açıklamasıdır ve bu da evrim mantalitesi olarak doğru ve tutarlı bir görüştür; ne var ki, bu görüşün tam ve mutlak bir bilgiye dönüştürülebilmesi mümkün değildir, çünkü olgulardan (cüzlerden) hareket ederek tümellere (küllere) varmaktadır ve bu da tümevarım (indüksiyon, istikrâ) metodundan başkası değildir. Hâlbuki, bu yol ile mutlak ve bütünü kuşatıcı bir bilgi üretilemeyeceği, bizzat bu metodun en büyük pîri olan Francis Bacon tarafından dahi kabûl edilen bir gerçektir.

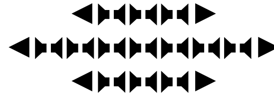
Ayrıca, bunun yanında, Darwinci teori, gözlem ve deneyden — yâni "empiri"den — elde ettiği sonuçları bütüne teşmil ederken "doğrulama" metodunu kullanmaktadır; ancak, Pozitivizm'in de adetâ rûhu demek olan bu metod, istihsal edilen her tür "doğru" netîcenin, ancak *muvakkaten doğru* olan *potansiyel yanlış* olduğu; daha ilerletilmiş şekliyle, esâsen ilmî önermelerin ilmîlik kriterinin doğrulabilirlikten da mühim olarak yanlışlanabilirlik olduğu, yâni, bin milyar kere doğrulanmış bir önermenin tek bir yanlışlama ile genel-geçerlilik vasfının külliyen ilga edileceği ve haddi zâtında, filozof-fizikçi Einstein'ın ifâdesiyle, ilmî olmak iddiasındaki her önermenin ilmî olabilmesi için yanlışlanabilir olmasının şart olduğu ve yanlışlanması mümkün olmayan önermelerin ilmî olamayacağı da, en azından Popper'dan beri bilinen başka bir gerçekliktir.

İmdi; Darwinci teori de bir bilimsel teoridir ve aynı kaideye tâbîdir; işte mes'eleye bir de bu noktadan yaklaştığımızda, Darwinizm'in bir değil, ama birden fazla açıklayamadığı olgularla karşlaştığını, yâni, yanlışlanmış olduğunu görmekteyiz. Bu ise, bu teorinin genel-geçerli olamayacağını, ancak, paradigma çerçevesini daha da daraltmak sûretiyle, kısmî bir teori olarak ve yine muvakkaten ayakta kalabileceğini göstermektedir.

Darwin'in teorisinin yanlışlandığı bu olguların en mühimlerinden birisi, "dil"dir. O, baş eseri sayılan "*İnsanın Türeyişi*"nde**[*]** toplam olarak onbir sayfa tahsîs ettiği bölümde, en

belirleyici bir kültür göstergesi olan Dil olgusunu biyolojik süreçlere indirgeyerek açıklamaya girişirken, mes'eleyi vuzûha kavuşturmak yerine daha da karmaşık ve içinden çıkılamaz bir hâle sokmuştur. Çünkü öncelikle, hayvanlara, en temel insânî vasıf olan "zihin" ve "bilinç" isnâdında bulunmakta ve bunu da, hayvanda var olduğunu ileri sürdüğü bilinç ile insânî bilinç arasındaki uçurumu bile-bile ve açıkça îtiraf ederek yapmaktadır [s.113]. Bundan sonra asıl Dil bahsine girdiği sonraki sayfalarda ise, hayvanın konuşan bir varlığa dönüşmesini adetâ mitolojik bir tasvîr ile takdîm ederken, hayvanın tabiî ihtiyaçlarının ondaki zihnî yeteneği zorlamasıyla insânî dile dönüştüğünü anlatmaktadır: *"...dilin başlangıcının, çeşitli doğal seslerin, başka hayvanların bağırtılarının ve insanın kendi içgüdüsel çığlıklarının, işaretlerden ve el hareketlerinden de yararlanılarak örnek tutulması ve onlarda biraz değişiklik yapılması olduğundan şüphe edemiyorum."* [s.117-118]. Yukarıdaki iktibas cümlesinde tasvîr edilen henüz insan olmamış yaratığın, *çeşitli doğal sesleri, başka hayvanların bağırtılarını ve kendi içgüdüsel çığlıklarını, işaretlerden ve el hareketlerinden de yararlanarak örnek tutması ve onlarda biraz değişiklik yapması* ve böylelikle konuşmaya başlaması için henüz konuşmadan önce "insan" olmuş olması lâzım gelmektedir; zîra, bâzı şeyleri örnek tutmak ve sonra onlarda değişiklikler yapmak, insânî bir zihin ve insânî bir şuuru istilzam eder; şu hâlde, Darwin'in ilk adamı, "insan olmadan önce insan" olmuş olmalıdır ki bunun ne kadar bâriz bir "kendi içinde çelişki" (contradictio in adjectum) olduğu îzahtan vârestedir.

[*] Tam Künye: Charles Darwin., *İnsanın Türeyişi.,* Çev.: Ömer Ünalan., Onur Yay., 4. Baskı., Ank., Haziran 1980. Eserin orijinal tam adı: *The Descent Of Man and Selection in Relation to Sex* (*İnsanın Türemesi ve Cinsiyete Bağlı Ayıklanma*)., 1871

Durmuş Hocaoğlu

Darwinizm, İnsan ve Dil: II

Yeniçağ., "Analiz"., 26 Mart 2006, Pazar., s.12
"Analiz" Sıra No: 373; 2006-035; Mart-11

YENİÇAĞ

NOT:

Bu yazının matbû metninde son paragraf basılmamıştır.

Darwin'in "yüksek hayvan" olarak tavsîf ettiği İnsan'ın "aşağı hayvan"dan biyolojik süreçlerle vücut bulmasına ilişkin olarak ele aldığı dil bahsi, hakîkat hâlde hiçbir şeyi îzah edemediği gibi, daha da karmaşık ve içinden çıkılamaz bir hâle getirmekten başka birşeye yaramamıştır. Çünkü, kurgulamış olduğu senaryoya göre, "aşağı hayvan"ın tekellüm edebilmesi için geçirdiği safhalardaki fiilleri, zarûrî olarak, nihâî safhadaki "konuşan hayvan"da mevcut olacak olan nitelikleri gerekli kılmaktadır: Bilinç ve zihnî faaliyet. Burası, Darwin'in felsefî / entellektüel açıdan yetmezliğinin olanca çıplaklığı ile ortya konduğu noktadır; zîra, açıkça zâhirdir ki, salt bir "tabiat bilimcisi" sıfatıyla insan dünyasına girmenin şaşkınlığı içerisinde bulunmaktadır. Eserinin bir yerinde, İnsan'a varlık âleminde mâhiyet îtibâriyle ayrı bir yer tâyin edilmesi gerektiğini ileri sürenlere îtiraz ederken sarfetmiş olduğu şu söz, O'nun, bu konudaki şahsî yetersizliğini sezinlediğini, ama arkasını getiremediğni göstermektedir: *"Kimi doğa bilginleri, insanın zihnî ve ruhsal yetilerinden çok etkilendikleri için, bütün organik evreni İnsan, Hayvan, Bitki olmak üzere üç âleme ayırmışlar, böylece insana ayrı bir âlem bağışlamışlardır. Doğa bilgini ruhsal yetileri karşılaştıramaz ya da sınıflayamaz: ama, benim yaptığım gibi, insanın ve daha aşağı hayvanların zihnî yetilerinin, aşama bakımından pek çok farklı olmakla birlikte, nitelik bakımından farklı olmadığını göstermeye çalışabilir. Nasıl olursa olsun, büyük bir aşama farkı, insanı ayrı bir âleme koyma hakkını bize vermez."* [*İnsanın Türeyişi.,* s.197]. Burada dikkat çekmek çekilmesini lüzumlu addettiğim kilit nokta, şu ibâredir: "*Doğa bilgini ruhsal yetileri karşılaştıramaz ya da sınıflayamaz.*". Yâni, Darwin, aslında, zımnen, "ruhî-olan"ın "maddî-olan" ile açıklanamayacağını îtiraf etmekte ve bu îtirafta bulunurken, yine zımnen, İnsan'ın, maddî yanıyla cisimler dünyasına (Res Extensa) âit olmakla berâber, bir bütün olarak ele alındığında bu dünyanın dışında duran ve aslı "rûhî şey", veya "düşünen şey" (Res Cogitans) olan bir varlık olduğunu ve binâenaleyh, tabiat bilimleri mantığı ve metodu ile, salt maddî-biyolojik-fizyolojik prensiplere indirgenerek ele alınamayacağını; İnsan'ın mâhiyetinin tabiat bilimciliği mantalitesiyle çözümlenemeyeceğini de kabûl etmiş olmakta, ancak, hemen akabinde, aynı mantaliteyi ve aynı mantığı, musırrâne tatbîk etmeye devam etmekten geri durmamaktadır.

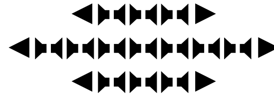
Böylelikle, konuş(a)mayan ve dolayısıyla da düşün(e)meyen bir varlıktan konuşabilen ve düşünebilen bir varlığa geçiş yaparken, baş vurduğu tabiat bilimleri mantığı ve metodu muktezâsınca, tecrübe edilebilir — yâni bu safhaların herbirisine âit detaylı ve test edilebilmesi, dolayısıyla da doğrulanabilmesi mümkün —objektif veriler sunması gerekirken, bu defa bunu da yapamamakta ve safhaların birinden diğerine geçişin en kritik noktası olan bu diyalektik dönüşüm noktası, test edilebilme imkânı olmayan hâlis metafizik bir nitelik

kazanmaktadır. Burada “tecrübe edilebilir objektif veriler”den kastettiğim, tamı tamına, şâyet, hayvan, *çeşitli doğal sesleri, başka hayvanların bağırtılarını ve kendi içgüdüsel çığlıklarını, işaretlerden ve el hareketlerinden de yararlanarak örnek tutmak ve onlarda biraz değişiklik yaparak* konuşmaya başlamış ise, bütün bu vuku’ bulduğu ileri sürülen ameliyelere âit kanıtların orta yere konmasıdır ve olmayan da budur. Bu hâle göre Darwin’in Âdem’i, insan-öncesi bir yaratığın bir ucundan girip öteki ucundan insanlaşaış olarak çıktığı, sâdece giriş ve çıkış noktaları gözlemlenebilen, ama içinde nelerin olup-bittiği belrisiz bir tünelden geçerek ânîden karşımıza “insan” olarak çıkmaktadır diyebiliriz.

Burada dikkat çekilmesi faydalı olan bir diğer husus da Darwin’in sürekli olarak vurgu yaptığı “üstün”, “aşağı” gibi kavramlardır; O, haddi zâtında sâdece umûmen İnsan’ı bir “yüksek hayvan”, veya bir “üstün hayvan” olarak görürken, diğer yandan, insanları da ırklarına göre, “üstün ırk”, “aşağı ırk” tasnifine tâbî tutmakta ve ilginç bir ilişkilendirme ile, “aşağı hayvan” ile “üstün hayvan” mukayesesine sağlam bir “ilmî” (?) örnek olarak, “aşağı ırk” addettiği insanlar ile, “yüksek ırk” addettiği insanlar arasındaki farkı vermektedir. Şu cümleler yine aynıyla kendisinindir [*İnsanın Türeyişi.,* s.89]:

> “Ateş Ülkeliler, en aşağı barbarlardan sayılır; ama ben, İngiltere’de birkaç yıl kalmış, ve biraz İngilizce konuşulabilen, ve Majestelerin Gemisi Beagle’de bulunan üç yerlinin, eğilim ve zihnî yetilerimizin pek çoğu bakımından bize ne kadar çok benzediklerini gördükçe şaşıyordum./.../Bir barbarla, örneğin eski denizci Byron’un anlattığı o bir sepet deniz kestanesini düşürdüğü için çocuğunu kayalara çarpan adam ile, bir Howard ya da Clarkson arasındaki ahlâkî tutum farkı; ve hiçbir soyut terim kullanmayan yabanıl bir insan ile bir Newton ve Shakespeare arasındaki zekâ farkı da az değildir. En yukarı ırkların en üstün insanları ile en aşağı yabanıl insanlar arasındaki bu türlü farklar, pek küçük aşamalarla birbirine bağlıdır. Bundan ötürü, birinden öbürüne geçilebilir ve gelişilebilir.”

Darwin’in, kendi çağının en güçlü düşüncelerinden olan ve özü de Beyaz Adam’ın tabiî üstünlüğüne dayanan Irkçılık’tan ne kadar etkilendiğini açıkça gösteren bu cümleler, analojik olarak, O’nun dünya görüşünde, beyaz-olmayanların, beyaz-olanlara nisbetle, insanlaşma safhasının hemen altında bulunan insan-öncesi hayvana denk düştüğünü de göstermektedir. Darwin belki siyâsî olarak ırkçılığı savunmuyordu, ama, hâlisüddem, sâfî ırkçı olan bu fikirlerden de ancak Nazilerin toplama kampları ve insan haraları, veya Amerikalıların Ebu Gurayb hapishânesi ile Guantanamo üssü çıkar; başkası değil.

Durmuş Hocaoğlu

Darwinizm, İnsan ve Dil: III

Yeniçağ., "Analiz"., 27 Mart 2006, Pazartesi., s.09
"Analiz" Sıra No: 374; 2006-036; Mart-12

YENİÇAĞ

Darwinizm'in tekâmül kanununun ihtivâ ettiği fikirlerin çağının ırkçılık ideolojilerinden etkilenmesi, geriye dönerek ırkçılığı daha da pekiştirerek "Sosyal Darwinizm"i tetiklemiş ve sâdece Beyaz Adam-Siyah Adam ayrışmasıyla da sınırlı kalmamış; Beyaz Adam'ın da kendi içinde birtakım tekâmül mertebelerine taksîm edilmesiyle üstün ırk-aşağı ırk ayrımının çok daha derinlere inmesine ve ilmî kılıflı, insanlık dışı ve düşmânı bir tahakküm ideolojisine zemîn hazırlamıştır. Bu konuda, sâdece tek ve fakat çok anlamlı bir misâl olarak, aşağıdaki satırların yorumsuz verilmesi dahi kifâyet edebilir [Robert Miles., *Irkçılık (Racism).,* Türkçesi: Sibel Yaman., Sarmal Yayınevi., İstanbul, 2000., s.85]:

> "Yirminci yüzyılın başında bazı Avrupalı nüfusun Birleşik Devletler'e girişini kontrol altına almak için yürütülen kampanya, değersiz 'ırk' nitelemesine dayanarak örgütlendi. Psikologların sağladığı kanıtları kullanarak, Avrupa nüfusunun her biri doğuştan ya da kalıtsal olarak farklı zekaya sahip birkaç farklı 'ırktan' oluştuğu, Birleşik Devletler'e göçün büyük kısmını Güney ve Batı Avrupa'dan gelenlerin oluşturduğu ve bunların değersiz ırk olduğu iddia edildi. İtalyan, Polonyalı, Rus ve Yahudi göçmenlerin İngiliz, Alman ve İskandinav 'soyuna' kıyasla doğuştan daha düşük zeka seviyesinde olduğu ve bunların varlığındaki artışın Birleşik Devletler'de ortalama zeka seviyesini düşüreceği varsayıldı. Korkunç sonuçlar önceden tahmin edildi ve 1924 Johnson-Lodge Göç Yasası 'ırkın bozulmasını' önlemek amacıyla kabul edildi."

1924 tarihli Johnson-Lodge Göç Yasası (Johnson-Lodge Immigration Act of 1924) ile takrîben on yıl sonra yürürlüğe girmeye başlayan Nazi toplama kampları arasında, her ikisini de hazırlayan zihniyetler ve mâhiyetleri bakımından değil de sâdece derece bakımından fark bulunuşuna dikkat edilecek olursa, Darwinist mantalitenin nerelere kadar uzanmış olduğu da daha iyi anlaşılabilir.

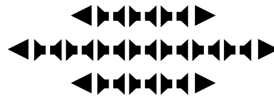
Darwinizm'in, en başarısız alan olduğu dil konusunda ilmî mânâda test edilebilir müsbet veriler, yâni "doğrulamalar" sunamaması bir yana, bir tek adet aykırı verinin, yâni "yanlışlama"nın bütün teoriyi çökerteceğini ve ayrıca, burada ele alamayacağımız, Biyosemiotik'in kurucusu kabûl edilen biyolog-filozof Jacob von Uexküll'ün bu sâhada ortaya atmış olduğu ve Darwinizm'i biyolojik-felsefî olarak çökerten teorisini sâdece hâtırlatmakla yetinerek devam edelim.

Darwin'in teorisinin kendi felsefeleri açısından ehemmiyetini farkeden Marksist filozoflar O'nu baş tâcı yapmakta gecikmediler; ancak bu hususta en dikkat çekici bir açıklama modeli, Engels'den geldi. İnsan'ı, sonsuz zaman çevrimi içerisinde tabiat tarafından meydana getirilmiş *"düşünebilen beyne sahip hayvan"* olarak nitelendiren Engels [*Doğanın Diyalektiği (Diyalektik der Natur.,* 1883)*.,* Çev.: Arif Gelen., Sol Yay., Üçüncü Baskı., Ankara, Ocak 1977., s.58], daha sonra bütün Marksist literatürde bir numaralı referans olarak kabûl gören "Maymundan İnsan'a Geçişte Emeğin Rolü" isimli kısa yazısıyla, Darwin'in boşluğunu doldurarak O'nun başaramadığını başarmaya girişmiş ve bu maksatla da Marksist felsefenin

en temel anahtar kavramlarından olan “Emek”i kullanmıştır. En az Darwin’inki kadar çelişkiler ve tutarsızlıklar ile dolu bu kurguya göre, hayvandan insana geçiş, Darwin’in göremediği ve ancak Marksist bakışla fark edilebilen bir faktörle mümkün olmuştur: “Emek”.

“Emek insanı bizzat yarattı” diyen Engels’e göre [a.e., s.216], maymun, dik durmaya başladığında insan olma yoluna girmiştir: “*(ağaçlardan yere inen) bu maymunlar, yürürken ellerini kullanma alışkanlığını yavaş yavaş bırakmaya, dik biçimde bir yürüyüş kazanmaya başladılar. Böylece, maymundan insana geçişte kesin adım atılmış oldu”* [a.e., s.217]; bunu şüphesiz El’in de tekâmül etmesiyle ortaya çıkıveren Emek tâkip etmiş olmalı; zîra, İnsan olmak demek tabiat üzerinde egemen olmak demektir ve ... *“Doğa üzerindeki egemenlik, elin gelişmesiyle, emek ile başladı”* [Engels, a.e, s.220, pr.1]. Ama beri yandan, emek beynin bir ürünüdür; ama hayvânî değil, insanî beynin, yâni henüz hiçbir maymunun yükselemediği Geist’ın. *“Maymun sürüsü ile insan toplumu arasında karakteristik ayrım olarak gene ne buluruz? Emek.”* [Engels., a.e, s.222, pr.3]. İmdi, teoriye göre, maymunun insan olabilmesi için Emek gerektir, ama Emek ise İnsan’ı karakterize eder, çünkü, *“Emek, herşeyden önce, içinde insanla tabiatın yer aldığı ve insanın kendi yararına, kendisiyle tabiat arasındaki maddî reaksiyonları başlattığı, düzenlediği ve kontrol ettiği bir süreçtir.”* [Rosenthal ve Yudin., “Emek”., *Materyalist Felsefe Sözlüğü.,* Sosyal Yay., 4. basım, İst., 1980., s.131-132]. Yâni Emek, bir iktisat terimidir ve iktisat ise insana münhasırdır; öyleyse insan-öncesi dönemde mevcut olamaz, ama Engels, insan olmamış bir yaratığa, insânî vasıflar hamletmekte, henüz insanın insan-öncesi döneminde, yâni maymun iken emek sâhibi – yâni insan olmadan önce insan - olmuş olduğunu teorisine omurga kılmaktadır.

Şu cümlesiyle Engels, başlangıçta, yâni insanlık-öncesinde, maymundan emek sâdır olamayacağını kabûl etmektedir esâsen: *“Ama bütün bunlar, sözcüğün gerçek anlamıyla emek değildi henüz. Emek, alet meydana getirmekle başlar.”* [Engels., a.e, s.223]. Buna rağmen, aynı minval üzere devam edilir: *“..hayvan dış doğadan yalnızca yararlanır ve salt varlığı ile onda değişiklikler meydana getirir; insan onda değişiklikler meydana getirerek, amaçlarına yarar duruma sokar, ona egemen olur. İnsanın öteki hayvanlardan son ve temel farkı budur, bu farkı meydana getiren de gene emektir.”* [a.e, s.228, pr.2]. Buna göre, hayvan’ın henüz hayvan iken emek ortaya koyması imkânsızdır; hâlbuki, hayvandan insana geçiş için “emek” önşarttır! *We mine’l-garâib!*

Durmuş Hocaoğlu

Darwinizm, İnsan ve Dil: IV

Yeniçağ., "Analiz"., 31 Mart 2006, Cuma., s.08
"Analiz" Sıra No: 375; 2006-037; Mart-13

YENİÇAĞ

Bütün evrimci teorilerin en büyük sıkıntısını ana hatlarıyla iki başlık altında toparlayarak hulâsa etmek mümkündür: 1: Evrim'in mekanizmasının gayesiz, rastlantısal oluşu; 2: Hayvan'dan İnsan'a geçişteki kritik noktanın çelişkili açıklaması.

Evrim'in mekanizmasının gayesiz, yâni, tesâdüfî, rastlantısal oluşu, bu teori için temel bir felsefî çıkış noktası niteliği taşımaktadır. Zîra, evrimde bir gaye (telos) bulunduğunu kabûl etmek, yâni Teleolojizm (Gayecilik), doğrudan veya dolaylı olarak, o gayeyi varlık âlemine vaz' eden ve yürüten bir varlığı, yâni Yaratıcı'yı ve yine bunun bir netîcesi olarak da Yaratma'yı kabûl etmeyi zarûrî kılacaktır. Öyle ya; mâdem ki bir gaye var, bu gaye Tabiat'ın kendi içinde (içkin, mündemiç, immanent) olamaz; aksi hâlde, bu, bizzat Tabiat'ın kendisinin zî-şuur (bilinçli) ve müdrîk olduğunu kabûl etmektir ki bu da imkânsızdır; öyleyse Tabiat'taki bu gaye, O'nun üstünde, O'nu aşan tabiat üstü (aşkın, müteal, transandantal) ve ulaşılamaz (numenal) bir — ve tek — varlığa, yâni Tanrı'ya giden yolu açacaktır. İmdi, tabiîdir ki Tanrı, ilmî bir faktör olarak devreye sokulamaz; burası doğru; çünkü bu, Tanrı'nın fenomenalleştirilmesi, tecrübe alanına indirgenmesi demektir ki bu da bizzat ve bizâtihî numenal olan Tanrı kavramı ile çatışır. Ne var ki bilimin giremediği bu sâhaya felsefe girer ve aynı soruyu sorar: Tabiat'ta bir gaye yok ise, o takdirde nasıl olur da, tamâmiyle tesâdüfî gelişmeler zincirinden mürekkep evrim denen şey, hiç aykırı örnekler yaratmadan muntazaman ilerler? Bu, Ludwig von Bertalanffy'nin, Tanrı kavramını telâffuz etmeksizin, *"evrim sorununun can alıcı noktası burada yatıyor"* dediği husustur**[1]**. Gerçekten de "sorun"un canalıcı noktası burasıdır; çünkü, hâlâ kaya gibi dimdik duran Termodinamik'in II. Kanunu ve Entropi, tabiattaki tabiî, yâni "kendiliğinden" gelişen süreçlerin, sûret-i kat'iyyede dâimâ ve dâimâ ve istisnâsız olarak Entropi'yi artıracak şekilde, yâni, yüksek bir düzenlilik hâlinden alçak bir düzenlilik hâline doğru gitmekte olduğunu, bunun aksinin ancak tabiata dışarıdan müdâhale ile mümkün olabileceğini göstermiş olup bu kanuna da bütün cansız tabiat aynıyla riâyet etmektedir; ancak canlılardır ki bu ameliyeyi tersine çalıştırır, yüksekten alçağa değil alçaktan yükseğe doğru giden, yâni Entropi'yi arttıran değil azaltan bir süreç geliştirirler**[2].** İmdi canlılar âleminde bir evrim var ise, bu, zaman skalası üzerinde müteahhiren ortaya çıkan daha mütekâmil bir canlı türün bir alttakine göre daha yüksek bir düzenlilik hâlinde olması demektir ki bu da mekanik kanunlara aykırıdır ve aynıyla Ludwig Boltzmann'ın $S = k \ln W$ şeklinde ifâde edilen kanununa da.

Darwinistlerin ekseriyeti için Darwin'in teorisi ateizme sağlam bir istinad teşkîl edeceği düşüncesiyle müreccah sayılmaktadır ve tabiatta "gaye"yi reddeden bu teori, paradoks oluşturacak tarzda böyle bir felsefî / ideolojik "gaye" için kullanılmaktadır, mahz ilmî olduğu için değil; ancak bu noktada Darwin'in kendisinin, çalışmalarını böyle bir maksada mâtûfen bilkast tanrıtanımazlık üzerine binâ ettiğini söylemek zordur. Bu keyfiyeti yorumlayan Robert B. Downs şunları yazmaktadır**[3]:**

Darwin'in yaşı ilerledikçe din konusundaki görüşleri de değişti. Gençliğinde özel yaradılış fikrini hiç tartışmasız kabul ediyordu. Life and Letters adlı kitabında "İnsan uzak gelecekte şimdikinden çok daha mükemmel bir varlık olacaktır" diyordu.

Sonra şu fikirleri de ilâve ediyordu:

Tanrının varlığı hakkında hislere değil akla bağlı bir başka nokta da, çok önemli bir konu olarak beni etkiliyor. Bu muazzam ve harikulade evreni, çok geriye ve çok ileriye bakabilme kabiliyeti bulunan insan da dahil olmak üzere, kör tesadüf veya zaruretin eseri olarak görmek çok güç, hattâ imkânsızdır. Böyle düşününce bir dereceye kadar insanınkine benzeyen zihin sahibi bir İlk Sebep aramak zorunda kalıyorum; bu bakımdan Theist sayılabilecek bir insanım. Hatırladığıma göre, Türlerin Kökeni'ni yazdığım zaman bu inanç bende çok kuvvetliydi. O tarihten beri yavaş yavaş ve birçok dalgalanmalarla, zayıfladı. Ama o zaman da şu şüphe ortaya çıkıyor: Fakat, benim tamamiyle inandığıma göre, en aşağı hayvanlarınki kadar basit bir zihinden çıkmış olan bir akla, böyle büyük bir sonuç çıkardığı zaman, güvenilebilir mi?

Darwin bu noktada çaresizlik içinde ellerini açıyor ve şunları söyleyerek sözünü bitiriyor:

Böyle karmaşık meselelere en ufak bir ışık tuttuğumu dahi iddia edemem. Her şeyin başlangıcındaki sır bizim için çözülemez bir halde duruyor; şahsen ben bir agnostik olarak kalmaktan memnunum.

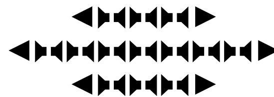
★★★

Bu vazıyette Darwin'in alelumum mânâsıyla darwinist olmadığı dahi söylenebilir; fakat beri yandan, aynı husus Marksistler için tam tersine, kesin bir zarûret olarak ortaya çıkmaktadır.

[1] Teoman Duralı., *Canlılar Sorununa Giriş.,* İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay., İst., 1983., s.93;

[2] Bu konuda nâdir bir teknik çalışma için, bkz: Leo Szilard., "On the Decrease of Entropy in a Thermodynamic System by the Intervention of Intelligent Beings"., *Behavioral Science.,* 9:4., 1964: October., pp.301-310;

[3] Robert B. Downs., *Dünyayı Değiştiren Kitaplar.,* Çev.: Prof. Dr. Erol Güngör., Tur Yay., İst., 1980 içinde, Bölüm: 14: "Charles Darwin: Türlerin Kökeni"., s.289-290

Durmuş Hocaoğlu

Darwinizm, İnsan ve Dil: V

Yeniçağ., "Analiz"., 02 Nisan 2006, Pazar., s.12
"Analiz" Sıra No: 376; 2006-038; Nisan-01

YENİÇAĞ

"Darwinistlerin ekseriyeti için Darwin'in teorisi ateizme sağlam bir istinad teşkîl edeceği düşüncesiyle müreccah sayılmaktadır ve tabiatta "gaye"yi reddeden bu teori, paradoks oluşturacak tarzda böyle bir felsefî / ideolojik "gaye" için kullanılmaktadır, mahz ilmî olduğu için değil" demiştik; bu husus, mekanikçi materyalizm için olduğu kadar diyalektik materyalizm için de doğrudur, hattâ belki daha bile ziyâdesiyle... Çünkü, *"Marksist felsefî materyalizm, ...**ateizm'e** sağlam bir temel sağlar."***[1]**; *"Her insan, fikri, aklı, iradeyi, ruhsalı, normal olarak işleyen insan beyninin bir işlevi olarak bilir ve bilim de bunları böyle inceler... aksi takdirde, Tanrı'nın varlığını kabul etmeye mecbur kalırız."***[2]** "Aksi takdirde Tanrı'nın varlığını kabûl etmeye mecbur kalmak..."; işte bu, olacak gibi değil!.

Ne var ki, Hayvan'dan İnsan'a geçişin tam ve tatminkâr bir îzahını yapmak da pek öyle kolaylıkla olacak gibi görünmüyor; mes'eleye sâdece biyolojik süreçler olarak bakıldığında bir dereceye kadar, belki; ancak, asıl problem, İnsan denen 'şey'in' tabiî-biyolojik değil kültürel-tarihî bir varlık olmasında. Kültür ise en kısa ve en kestirme tanımıyla, hilkaten çıplak tabiatta mevcut olmayıp da ona 'şuur mahsûlü' olarak eklenen şey veya şeylerin mecmûu yekûnu olarak ele alındığında, karşımıza ister istemez en çetrefilli problem çıkmaktadır: Düşünme ve Konuşma, veya, İdrâk ve Dil. Düşünmeyen bir varlık kültür yaratamaz, yâni, iki taşı bile üst üste koyamaz – hiç kimse kuşların, karıncaların v.s. yuva, arıların altıgen petek yapmasını aksi örnek diye vermesin; sakın ha! İki taşlı üst üste koyarak duvar yapmak düşünmek demektir, ama düşünmek için de konuşmak gerektir; tıpkı Engels'in senaryosunda, İnsan olmak için Emek'in şart olması yanında, Emek için de onu yaratacak bir İnsan'ın şart olması gibi: Çok can sıkıcı bir totoloji; "that's the problem!"

İmdi: Hayvan'dan İnsan'a geçişteki kritik nokta "dil"dir, yâni konuşma; daha açık bir ifâde ile, Düşünme ve Konuşma - çünkü ikisi bir ve aynı şeydir. Öylesine bir aynı şeydir ki, birisi olmadan diğeri olmaz; birisinin mevcûdiyeti diğerininkini de zarûrî kılar. Bu ise, Konuşma ve Düşünme'nin, kopmaz bir bütünlük, bir "onsuz-olmaz" (lâzımı gayri müfârik) oluşturması demektir: Tıpkı bir kâğıdın ön ve arka yüzlerinin birbirlerinden ayrı, birbirlerinden müstakil olarak değil ki var olmak ve fakat zihnen tasavvur dahi edilemez olması gibi. Ve yine bu ise, zaman îtibâriyle aralarında hiyerarşik bir dizilim, yâni birinin diğerine kıdeminin, birinin diğerinden önce gelebilir olmasının imkânsızlığı demektir. Nasıl ki meselâ "küp", sekiz köşesi ve altı yüzü peyderpey varlık sahnesine çıkarak, hepsi birden bir defada bir bütünlük hâlinde bir kompozisyon içerisinde var-olmadan mevcut olamaz ise, İnsan dahi, Konuşma ve Düşünme'nin ayrılmaz bir bütünlüğüdür; bu bakımdan, İnsan, "Konuşma ve Düşünme" bütünlüğünden mürekkep sıkı bir holistik yapıdır. Tabiatiyle, burada bahse konu edilen "Konuşma ve Düşünme" ile kastedilenin, "bil-fiil" (en acte) değil "bil-kuvve" (en puissance) bir kaabiliyet olduğu ayrıca îzahtan vârestedir. Şöyle ki: Her insan, daha ana karnında cenin olarak teşekkül ettiğinde, bu iki kaabiliyet ile techiz edilmiş olmaktadır; ama bunlar henüz potens hâldedirler, akt hâlde değil. Nitekim her doğan insan, dünyadaki her dili konuşabilme ve anlayabilme kaabiliyeti ile doğar; ama bu kaabiliyetlerin

akt hâline geçmesi bir miktar zaman alır ve Çinli'nin çocuğu Çince, Türk'ün çocuğu da Türkçe düşünmeye, anlamaya ve konuşmaya başlar; bu, potens olanın akt olana inkılabıdır, hepsi bu kadar.

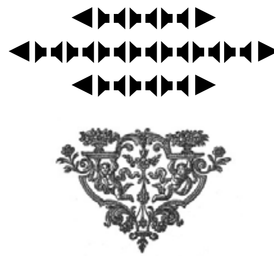
İşte tabiat bilginlerinin en tepedekiler de dâhil hemen ekseriyeti gibi kötü bir filozof olan Darwin'in en temel hatâsı da buradadır. Meselâ mezkûr kitabındaki şu cümlelere bakalım [*İnsanın Türeyişi.,* s.119]:

> "Sözcükler ister söylensin ister söylenmesin, karmaşık bir düşünce zinciri, onların yardımı olmaksızın, cebir işaretleri olmadan yapılan uzun bir hesaptan daha çok sürdürülemez. Bayağı bir düşünce zincirinin bile, dilin herhangi bir biçimini gerektirdiği, ya da onun aracılığı ile büyük ölçüde kolaylaştırıldığı bellidir, çünkü dilsiz, sağır ve kör bir kız olan Laura Bridman'in düş görürken parmaklarını kullandığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, köpeklerin düş görürken yaptıkları hareketlerden de anlayabildiğimiz gibi, açık ve bağlantılı düşüncelerin uzun bir ardışımı (succession), dilin herhangi bir biçiminin yardımı olmadan da zihinden geçebilir. Hayvanların, dil yardımı olmaksızın belirli bir ölçüde düşünebildiklerini de görmüştük."

Şimdi bu cümleleri maddeler hâlinde tertip edelim ve sonra da anlamaya çalışalım: 1: Karmaşık bir düşünce zinciri, kelimeler olmadan sürdürülemez; 2: Bayağı bir düşünce zinciri bile, dilin herhangi bir biçimini gerektirmektedir, ya da onun aracılığı ile büyük ölçüde kolaylaştırılmaktadır; 3: Ancak, köpeklerin düş görürken yaptıkları hareketlerden de anlayabildiğimiz gibi, açık ve bağlantılı düşüncelerin uzun bir ardışımı *(succession),* dilin herhangi bir biçiminin yardımı olmadan da zihinden geçebilir. 4: Hayvanlar, dilin yardımı olmaksızın belirli bir ölçüde düşünebilmektedirler.

[1]. Kuusinen., Diyalektik Materyalizm., Çev.: Cem Karakaya., *Sosyal Yay., 3ncü Baskı., İst., Mart 1975.,*s.32;

[2]. V. I. Lenin., *Materyalizm ve Ampiryokritisizm, Gerici Bir Felsefe Üzerine Eleştirel Notlar.,* Çev.: Sevim Belli., Sol Yay., Ank., Şubat 1976., s.252, pr.1

Durmuş Hocaoğlu

Darwinizm, İnsan ve Dil: VI

Yeniçağ., "Analiz"., 03 Nisan 2006, Pazartesi., s.07
"Analiz" Sıra No: 377; 2006-039; Nisan-02

YENİÇAĞ

NOT: Basılı metne dipnotlar konmamıştır.

İyi bir tabiat bilimcisi fakat kötü bir filozof olan, Biyoloji'nin Newtonu ünvanlı Charles Darwin'in birgün önce dört madde hâlinde dercettiğimiz fikirlerini hâtırlayalım: 1: Karmaşık bir düşünce zinciri, kelimeler olmadan sürdürülemez; 2: Bayağı bir düşünce zinciri bile, dilin herhangi bir biçimini gerektirmektedir, ya da onun aracılığı ile büyük ölçüde kolaylaştırılmaktadır; 3: Ancak... açık ve bağlantılı düşüncelerin uzun bir ardışımı *(succession),* dilin herhangi bir biçiminin yardımı olmadan da zihinden geçebilir. 4: Hayvanlar, dilin yardımı olmaksızın belirli bir ölçüde düşünebilmektedirler.

İmdi; evvelen, "karmaşık düşünce" ve "bayağı düşünce" diye tuhaf bir tefrikte bulunmak felsefî olarak abesle iştigal etmek demektir; zîra, düşünce, düşüncedir, ya vardır ya da yoktur; düşüncenin kendisi bizâtihî karmaşık bir olgudur. Sâniyen, yüksek fikirler — meselâ en üst düzeyde felsefî-ilmî bir mes'ele üzerindeki zihnî tekâsüf gibi — ile basit fikirler — meselâ karşısındaki manzaraya boş gözlerle bakmak — arasındaki fark, ancak derece farkıdır, mâhiyet farkı değil. Gelelim diğerlerine: *"(Bayağı) bir düşünce zincirinin (bile), dilin herhangi bir biçimini gerektirmesi"* ile *"onun aracılığı ile büyük ölçüde kolaylaştırılması"* aynı şey değildir; ya biri, ya öteki, ama hangisi? Ancak her hâl ü kârda Darwin'in bu hükümlerine göre düşüncenin her biçimi "dil"i zarûrî kılmaktadır ve bu ise Dil ile Düşünce'nin ayrılmazlığının tasdîkidir; yâni "düşünen bir şey"olmak için "konuşan bir şey" olmak, "konuşan bir şey" olmak için de "düşünen bir şey" olmak gerektir. Ne var ki üçüncü ve dördüncü maddelerde Darwin bu sonuca aykırı düşerek kendisiyle çelişmektedir: Düşüncenin hiçbir çeşidi Dil olmadan zihinden geçemez; zîra, bu şekilde düşünmek, bir "sözlü düşünme" (verbal speech) olmadan, kelimesiz ve harfsiz konuşmaktır. Darwin'in, hayvanların da dilin yardımı olmadan konuşabildiğine kanâat getirmesi, Dil'i bu bağlamda sâdece sözlü konuşma olarak algılaması ve sözsüz konuşmanın da konuşma olduğunu farkedememesidir.

Esâsen Darwinist düşüncenin temel hatâsı aşağı-yukarı, Dil ve Düşünce arasındaki kopmaz ve ayrılmaz bağı farkedememesi ve buna bağlı olarak, konuş(a)mayan ve düşün(e)meyen bir varlıktan, konuşan ve düşünen bir varlığa geçişin, hiçbir biyolojik süreçle açıklanamaz oluşudur.

Bu noktada aynı hatâyı, Darwinizm'i kendisine çok sağlam bir çıkış noktası olarak seçen Marksist felsefede ve hepsinin de temel referansı olan**[1],** Darwin'in halledemediğini halledebilmek üzere devreye soktuğu Emek kavramı ile problemi problematike dönüştürerek daha da katmerlendirmiş olan Engels'de görmekteyiz. Şimdi O'nun, bu kısa ve tamamlanmamış yazısından üç iktibasta bulunalım:

I:

"...insan embriyonunun ana rahmindeki gelişmesinin tarihçesi hayvan olan atalarımızın, solucandan başlayarak milyonlarca yıl sürmüş bedenî gelişme tarihinin kısa bir yinelenmesi

olduğu gibi, bir çocuğun ruhsal gelişmesi de aynı atalarımızın, hiç değilse daha sonrakilerin düşünsel gelişmesinin daha kısa bir yinelenmesinden başka bir şey değildir. Ama bütün hayvanların bütün yöntemli eylemi, dünyaya, onların iradesinin damgasını vurmayı sağlayamamıştır. Bunu, insan yapmıştır."

"Kısacası, hayvan dış doğadan yalnızca yararlanır ve salt varlığı ile onda değişiklikler meydana getirir; insan onda değişiklikler meydana getirerek, amaçlarına yarar duruma sokar, ona egemen olur. İnsanın öteki hayvanlardan son ve temel farkı budur, bu farkı meydana getiren de gene emektir."**[2]**

II:

"Doğa üzerindeki egemenlik, elin gelişmesiyle, emek ile başladı ve her yeni ilerleme de, insanoğlunun ufkunu genişletti. İnsan, doğal nesnelerde, sürekli olarak, yeni, o güne kadar bilinmeyen özellikler keşfediyordu. Öte yandan emeğin gelişmesi, karşılıklı dayanışma, ortak-laşa faaliyet hallerini çoğaltma, ve bu ortaklaşa faaliyetin her birey için sağladığı yararın bilincine varma yoluyla toplum üyelerinin birbirine gittikçe yaklaşmasına zorunlu olarak yardım ediyordu. Kısacası, oluşum geçiren insanlar, birbirlerine söyleyecek bir şeylerinin bulunduğu noktaya eriştiler. Gereksinme kendine bir organ yarattı: maymunun gelişmemiş gırtlağı, durmadan daha gelişmiş modülasyon elde etmek için yapılan modülasyon yoluyla yavaş ama sağlam biçimde değişti ve ağız organları, yavaş yavaş birbiri ardından düşünce ifade eden sesler çıkarmayı öğrendi."

"Hayvanlarla bir karşılaştırma, dilin kaynağının, emek sürecinden ve emek süreci ile birlikte doğduğu açıklamasının, tek doğru açıklama olduğunu gösterir. En gelişmiş hayvanların bile birbirlerine iletmek gereksinmesini duydukları pek az şey bile, düşünce ifade eden konuşmayı gerektirmez."**[3]**

III:

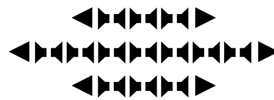
"Hiç bir maymun eli, taş bıçağın en kabasını bile imal edememiştir."**[4]**

Artık bu konuyu hitâma erdirmenin vakti geldi sayılır; ancak, şimdilik, bir dahaki yazıya kadar iki noktaya lûtfen dikkat: Bir taş bıçağın en kabasını bile îmâl edemeyen maymun nasıl olur da "emek" üretebilir ve nasıl olur da işbu maymun-insanların birbirlerine söyleyecek bir şeyleri olabilir? Bu, filozofya değil, komedya.

[1]. Sayısız denecek kadar bol kaynaktan çok popüler bir tânesi olarak, meselâ M. İlin, E. Segal., *İnsan Nasıl İnsan Oldu.,* Çev.: Ahmet Zekerya., Yeni Dünya Yay., İst. 1983, Bölüm: 1.1 ve 1.2;

[2]. *Doğanın Diyalektiği.,* Çev.: Arif Gelen., Sol Yay., Ankara, Ocak 1977, s.220;

[3]. a.e.,s.228; **[4]**. a.e., s.218

Durmuş Hocaoğlu

Darwinizm, İnsan ve Dil: VII

Yeniçağ., "Analiz"., 07 Nisan 2006, Cuma., s.
"Analiz" Sıra No: 378; 2006-040; Nisan-03

YENİÇAĞ

Bilimde hiçbirşeyin kesin olamayacağını, ilmî olmanın kriterinin doğrulama değil yanlışlanma, yanlışlanması mümkün olmayan bir tezin ilmî değil metafizikî olduğunu Karl Popper'in kabûl ettirmesini üzerinden neredeyse asır geçmiş olmasına rağmen, hâlâ sofu materyalistler ve pozitivistler tarafından mukaddes bir bilgi gibi îtibar edilen Darwin teorisi, geçen asırda felsefî olarak Max Scheler tarafından sarsılmış, Jacob von Uexküll tarafından ise hem felsefî ve de hem de biyolojik olarak bitirilmiştir [Msl., bkz: Takiyettin Mengüşoğlu., *İnsan Felsefesi.,* Remzi Kitabevi Yay., İst. 1988, s.18 v.dv.].

Bizim burada üzerinde durduğumuz husus ise Dil olmaktadır: İnsan'ın oluşumunu îzaha yönelen bir teori şâyet Dil'i îzah edemiyor, muammâlı bırakıyorsa, O'na müteallık hiçbir şeyi îzah edemiyor demektir. Nasıl ki kum, çakıl, çimento ve demir demek binâ demek değilse, sâdece muhtelif uzuvlardan müteşekkîl ve kabaca şeklen İnsan'ı andıran bir varlık da İnsan demek değildir; temel kriter Dil'dir: Bu varlık, konuşamıyorsa, neye benzerse benzesin, İnsan değildir; belki bir çok başka birçok şey, ama İnsan değil.

İmdi; mes'eleye bu açıdan yaklaştığımızda, gerek Darwin'in ve gerekse de O'nun izinden giderek Darwinist telâkkîyi sarsılmaz bir hüccet gibi antropolojisinin temeline yerleştiren Engels'in tezlerinde, mütemâdî sûrette apaçık tenâkuzlar ve tutarsızlıkların ardarda tekrarlandığını görmekte olduğumuzu ve bu hâliyle bu tezin, bir teorinin sağlamlığı için en temel şart olan ve olgusal gerçeklerle uyuşmak olarak özetlenebilecek olan "dış tutarlılık"tan önce "iç tutarlılık" şartını dahi sağlayabilmekten uzak, kadük bir tez olduğunu söyleyebilrriz. Bu tenâkuz ve tutarsızlıkların en muhtasar hulâsası ise, teorinin en kritik noktası, hâlis anlamda omurgası olan, Hayvan'dan İnsan'a geçiş safhasında tasavvur edilen işbu varlığın bu ara safhada, henüz insan olmadığı ve fakat insanlaşma (hominisation) safhasında bulunmasına karşılık, bir insan gibi telâkkî edilmesi, kendisine insânî vasıfların hamledilmesidir ki bunlar da Bilinç ve Düşünme ve Engels'in sözde teorisinde fazladan olarak bir de Emek'tir. Darwin'e göre, Hayvan'ın da bir bilinci olduğunu ve düşündüğünü, Engels'e göre ise, ilâveten, Emek ürettiğini ve böyle böyle 'insan-olmayan'ın 'insan-olan'a inkılab ettiğini görmüş olduk.

Nitekim, bir önceki yazımızda yapılan iktibaslara dikkat edilecek olursa, Engels'in, Darwinci istikametteki bütün iyimser görüşlerine karşılık, "*Ama bütün hayvanların bütün yöntemli eylemi, dünyaya, onların iradesinin damgasını vurmayı sağlayamamıştır. Bunu, insan yapmıştır. Kısacası, hayvan dış doğadan yalnızca yararlanır ve salt varlığı ile onda değişiklikler meydana getirir; insan onda değişiklikler meydana getirerek, amaçlarına yarar duruma sokar, ona egemen olur. İnsanın öteki hayvanlardan son ve temel farkı budur, bu farkı meydana getiren de gene emektir."* demek durumunda kaldığını şâhit olmaktayız ki, bunun, doğru ve haklı bir tesbît olduğu reddedilemez: Hayvan sâdece Tabiat'a uyum sağlarken, sâdece İnsan'dır ki O'na irâdesinin damgasını vurur, yâni O'nda değişiklik yapar; işte, emek de budur, kültür de. Ancak, bu vazıyete göre, nasıl olur da Tabiat'a damgasını vuramayan bir mahlûk, emek üretir de bu yol ile İnsan olur? Çok sırıtkan bir tutarsızlık!

Engels'de tutarsızlık had safhada; nitekim, bu doğru kelâmları eden aynı adam, aynı yazısının başka bir yerinde *"Doğa üzerindeki egemenlik, elin gelişmesiyle, emek ile başladı ve her yeni ilerleme de, insanoğlunun ufkunu genişletti"* dedikten sonra kurmuş olduğu tuhaf senaryoda, oluşum geçiren insanların ama henüz insan değildi; öyleyse nasıl olur da "oluşum geçiren insanlar" denir? birbirlerine söyleyecek bir şeylerinin bulunduğu noktaya eriştiklerini, ihtiyâcın kendisine bir organ, yâni dil (ağız içindeki dil) yarattığını ballı balı anlatmakta ve "dilin (konuşma kaabiliyeti anlamındaki dil kastediliyor) kaynağının, emek sürecinden ve emek süreci ile birlikte doğduğu açıklamasının, tek doğru açıklama olduğunu" ileri sürebilmektedir.

Hezâr hayret! Olacak gibi değil; Engels'in henüz insan-olmamış yaratığı, bâzan hâzâ insan, bâzan da düpedüz hayvan; tıpkı *"Hiç bir maymun eli, taş bıçağın en kabasını bile imal edememiştir."*... cümlesindeki gibi. Eğer hiçbir maymun en basit bir âleti dahi yapamıyor ise, bu, hiçir maymunun Tabiat'a kendi irâdesinin damgasını vuramayacağını, yâni asla emek üretemeyeceğini ve binnetîce, böyle salak maymunlar sürüsün de ilelebed birbirlerine söylemeye değer birşeylerinin olamayacağını ve hâsılı kelâm, hiçbir vakit İnsan'ın maymundan veya maymun ile ortak bir atadan gelmiş olamayacağını biz-zarûre kabûl ve îtiraf etmek demektir.

